

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie w prawie hiszpańskim

dr hab. Marta Osuchowska, prof. ucz.

Prawo rodzinne
Warszawa 2022

Spis treści

1. Analiza definicji przemocy w rodzinie/przemocy domowej w prawie hiszpańskim	5
2. Analiza rozwiązań prawa hiszpańskiego umożliwiających natychmiastową ingerencję organów publicznych w przypadku przemocy w rodzinie	22
3. Uwagi <i>de lege ferenda</i>	38
Bibliografia	41

1. Analiza definicji przemocy w rodzinie/przemocy domowej w prawie hiszpańskim

Zagadnienia związane z przemocą domową w Hiszpanii obejmują szeroki katalog zachowań, które wykraczają poza typowe regulacje prawne obowiązujące w innych krajach. W Hiszpanii został stworzony system ochrony ofiar przemocy domowej obejmujący zarówno sferę materialnoprawną, jak i procesową. Dodatkowo stworzone zostały struktury instytucjonalne wyspecjalizowane w pomocy takim osobom. Należy podkreślić, że specyfika hiszpańskiego systemu w sprawach tego rodzaju związana jest z powiązaniem przemocy domowej ze znęcaniem się, a także przemocą ze względu na płeć. Pozostaje to uzasadnione dużą liczbą przestępstw wobec kobiet, zwłaszcza tych będących w związkach, również nieformalnych. Z tego powodu analizując zagadnienie przemocy domowej (*violencia doméstica*), należy uwzględnić także przepisy związane z: przemocą (wewnątrz) rodzinną (*violencia intrafamiliar*), przestępstwem uporczywego znęcania się (*delito de maltrato habitual*), przemocą ze względu na płeć (*violencia de género*), przemocą w relacjach dziecko – rodzic (*violencia filio-parental*). W hiszpańskim prawodawstwie w zakresie oceny relacji podlegających specjalnej ochronie pod uwagę brane są nie tylko osoby pozostające w małżeństwie, ale również te żyjące w konkubinacie i tworzące związki kohabitacyjne, niezależnie od płci. Z tego powodu pojęcie, które najczęściej jest używane w przepisach, to „*el mismo núcleo familiar*”, co można przetłumaczyć jako „ten sam rdzeń rodziny”.

akty prawne

Krajowe akty prawne dotyczące przemocy ze względu na płeć:

- *Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género* (Ustawa organiczna o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć),
- *Ley Orgánica 3/2007, de 22 de marzo, para la igualdad efectiva de mujeres y hombres* (Ustawa organiczna o faktycznej równości kobiet i mężczyzn),

- *Ley 1/2021, de 24 de marzo, de medidas urgentes en materia de protección y asistencia a las víctimas de violencia de género* (Ustawa o pilnych środkach ochrony i pomocy dla ofiar przemocy ze względu na płeć),
- *Real Decreto-ley 9/2018, de 3 de agosto, de medidas urgentes para el desarrollo del Pacto de Estado contra la violencia de género* (Dekret królewski z mocą ustawy o pilnych środkach dla rozwoju państwowego paktu przeciwko przemocy ze względu na płeć),
- *Real Decreto 752/2022, de 13 de septiembre, por el que se establecen las funciones, el régimen de funcionamiento y la composición del Observatorio Estatal de Violencia sobre la Mujer* (Dekret królewski ustanawiający zadania, system działania i skład Państwowego Obserwatorium ds. Przemocy wobec Kobiet).

Procedura podziału środków. Państwowy pakt na rzecz przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć:

- *Real Decreto 1023/2020, de 17 de noviembre, por el que se actualizan las cuantías, los criterios y el procedimiento de distribución de las transferencias para el desarrollo de nuevas o ampliadas competencias reservadas a las entidades locales en el Pacto de Estado en materia de violencia de género* (Dekret Królewski, dzięki któremu aktualizowane są kwoty, kryteria i tryb podziału przekazów na potrzeby rozwoju nowych lub rozszerzonych uprawnień zastrzeżonych dla podmiotów lokalnych w Pakcie Państwowym w sprawach dotyczących przemocy ze względu na płeć),
- *Real Decreto 503/2022, de 27 de junio, por el que se modifica el Real Decreto 1023/2020, de 17 de noviembre, por el que se actualizan las cuantías, los criterios y el procedimiento de distribución de las transferencias para el desarrollo de nuevas o ampliadas competencias reservadas a las entidades locales en el Pacto de Estado en materia de violencia de género* (Dekret Królewski, który modyfikuje Dekret Królewski 1023/2020 z dnia 17 listopada aktualizujący kwoty, kryteria i tryb podziału transferów na rozwój nowych lub rozszerzonych uprawnień zastrzeżonych dla podmiotów lokalnych w Państwowym Pakcie w sprawie przemocy ze względu na płeć),
- *Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual* (Ustawa organiczna o kompleksowej gwarancji wolności seksualnej).

Krajowe akty prawne dotyczące przemocy domowej:

- *Ley 27/2003, de 31 de julio, reguladora de la Orden de protección de las víctimas de la violencia doméstica* (Ustawa regulująca nakaz ochrony dla ofiar przemocy w rodzinie),
- *Ley 23/2014, de 20 de noviembre, de reconocimiento mutuo de resoluciones penales en la Unión Europea* (Ustawa o wzajemnym uznawaniu orzeczeń karnych w Unii Europejskiej),

- *Real Decreto 95/2009, de 6 de febrero, por el que se regula el Sistema de registros administrativos de apoyo a la Administración de Justicia* (Dekret królewski, który reguluje system rejestrów administracyjnych wspierających administrację wymiaru sprawiedliwości),
- *Orden JUS/242/2009, de 10 de febrero, por la que se aprueban los modelos de remisión al Registro Central para la Protección de las Víctimas de Violencia Doméstica de la información que debe inscribirse en el mismo* (Postanowienie zatwierdzające wzory zgłoszenia do Centralnego Rejestru Ochrony Ofiar Przemocy Domowej informacji, które należy do niego wpisać).

Pomoc prawna:

- *Ley 1/1996, de 10 de enero, de asistencia jurídica gratuita* (Ustawa o nieodpłatnej pomocy prawnej),
- *Real Decreto 586/2022, de 19 de julio, por el que se modifica el Reglamento de asistencia jurídica gratuita, aprobado por el Real Decreto 141/2021, de 9 de marzo* (Rozporządzenie o nieodpłatnej pomocy prawnej).

Prawo karne:

- *Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal* (Ustawa organiczna, Kodeks karny),
- *Ley Orgánica 11/2003, de 29 de septiembre, de medidas concretas en materia de seguridad ciudadana, violencia doméstica e integración social de los extranjeros* (Ustawa organiczna o szczególnych środkach dotyczących bezpieczeństwa obywateli, przemocy domowej i integracji społecznej cudzoziemców),
- *Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito* (Ustawa o statusie prawnym ofiary przemocy),
- *Real Decreto 1109/2015, de 11 de diciembre, por el que se desarrolla la Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito, y se regulan las Oficinas de Asistencia a las Víctimas del Delito* (Dekret Królewski, który rozwija ustawę nr 4/2015 z dnia 27 kwietnia o statucie ofiary przestępstwa i reguluje działalność Biur Pomocy Ofiarom Przestępstw),
- *Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal* (Dekret królewski zatwierdzający Kodeks postępowania karnego),
- *Real Decreto 840/2011, de 17 de junio, por el que se establecen las circunstancias de ejecución de las penas de trabajo en beneficio de la comunidad y de localización permanente en centro penitenciario, de determinadas medidas de seguridad, así como de la suspensión de la ejecución de la penas privativas de libertad y sustitución de penas* (Dekret Królewski, który określa okoliczności wykonywania kary pracy na rzecz społeczeństwa i stałe umieszczenie

w zakładzie karnym, określone środki bezpieczeństwa, a także zawieszenie wykonywania kary pozbawienia wolności i zastąpienie kary),

- *Resolución de 9 de junio de 2015, de la Secretaría de Estado de Servicios Sociales e Igualdad, por la que se publica el Acuerdo de la Conferencia Sectorial de Igualdad de 21 de julio de 2014, por el que se aprueba el protocolo de derivación entre centros de acogida para las mujeres víctimas de violencia de género y sus hijos e hijas* (Uchwała Sekretarza Stanu ds. Opieki Społecznej i Równości, która publikuje Porozumienie Konferencji Sektorowej ds. Równości z dnia 21 lipca 2014 r., zatwierdzająca protokół skierowania między ośrodkami recepcyjnymi dla kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć i ich dzieci),
- *Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio, de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia* (Ustawa Organiczna 8/2021 z dnia 4 czerwca o kompleksowej ochronie dzieci i młodzieży przed przemocą),
- *Norma técnica 1/2008, de 31 de julio, sobre actuación de las Unidades del Cuerpo de la Guardia Civil en materia de violencia doméstica y violencia de género* (Przepis techniczny w sprawie działań jednostek specjalnych Guardia Civil w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć).

Prawo cywilne:

- *Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil* (Dekret Królewski ogłaszający Kodeks cywilny),
- *Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil* (Ustawa o postępowaniu cywilnym),
- *Ley 3/2007, de 15 de marzo, reguladora de la rectificación registral de la mención relativa al sexo de las personas* (Ustawa 3/2007 z dnia 15 marca regulująca sprostowanie w rejestrze wzmianki dotyczącej płci osób).

Prawo pracy i zabezpieczenia socjalnego:

- *Real Decreto Legislativo 2/2015, de 23 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto de los Trabajadores* (Królewski dekret ustawodawczy zatwierdzający zmieniony tekst ustawy o statucie pracowników),
- *Ley 20/2007, de 11 de julio, del Estatuto del trabajo autónomo* (Ustawa w sprawie statutu samozatrudnienia),
- *Real Decreto Legislativo 5/2015, de 30 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley del Estatuto Básico del Empleado Público* (Królewski Dekret Ustawodawczy zatwierdzający zmieniony tekst Ustawy o podstawowym statucie pracownika publicznego),
- *Real Decreto 364/1995, de 10 de marzo, por el que se aprueba el Reglamento General de Ingreso del Personal al servicio de la Administración general del Estado y de Provisión de Puestos de*

Trabajo y Promoción Profesional de los Funcionarios Civiles de la Administración general del Estado (Dekret królewski zatwierdzający ogólne przepisy dotyczące przyjmowania pracowników do służby w ogólnej administracji państwowej oraz zapewniania miejsc pracy i awansu zawodowego urzędników służby cywilnej w ogólnej administracji państwowej),

- *Resolución de 25 de noviembre de 2015, de la Secretaría de Estado de Administraciones Públicas, por la que se establece el procedimiento de movilidad de las empleadas públicas víctimas de violencia de género* (Uchwała Sekretarza Stanu ds. Administracji Publicznej ustanawiająca procedurę mobilności pracowników publicznych będących ofiarami przemocy ze względu na płeć),
- *Resolución de 16 de noviembre de 2018, de la Secretaría de Estado de Función Pública, por la que se publica el Acuerdo de la Conferencia Sectorial de Administración Pública, por la que se aprueba el Acuerdo para favorecer la movilidad interadministrativa de las empleadas públicas víctimas de violencia de género* (Uchwała Sekretariatu Stanu ds. Funkcji Publicznych publikująca Porozumienie Sektorowej Konferencji Administracji Publicznej, zatwierdzające Porozumienie na rzecz mobilności międzyadministracyjnej pracowników publicznych będących ofiarami przemocy ze względu na płeć),
- *Real Decreto 1917/2008, de 21 de noviembre, por el que se aprueba el programa de inserción sociolaboral para mujeres víctimas de violencia de género* (Dekret królewski zatwierdzający program integracji społecznej i zawodowej kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć),
- *Real Decreto 1369/2006, de 24 de noviembre, por el que se regula el programa de renta activa de inserción para desempleados con especiales necesidades económicas y dificultad para encontrar empleo* (Dekret Królewski, który reguluje program aktywnego dochodu dla bezrobotnych o szczególnych potrzebach ekonomicznych i trudnościach w znalezieniu zatrudnienia),
- *Ley 43/2006, de 29 de diciembre, para la mejora del crecimiento y del empleo* (Ustawa o poprawie wzrostu gospodarczego i zatrudnienia),
- *Real Decreto Legislativo 8/2015, de 30 de octubre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General de la Seguridad Social* (Królewski Dekret Ustawodawczy zatwierdzający zmieniony tekst ustawy ogólnej o zabezpieczeniu społecznym).

Prawo Wspólnot Autonomicznych dotyczące przemocy domowej i ze względu na płeć:
Andaluzja

- *Ley 13/2007, de 26 de noviembre, de medidas de prevención y protección integral contra la violencia de género* (Ustawa o środkach zapobiegania i integralnej ochrony przed przemocą ze względu na płeć)

Aragonia

- *Ley 4/2007, de 22 de marzo, de Prevención y Protección Integral a las Mujeres Víctimas de Violencia en Aragón* (Ustawa o przeciwdziałaniu i integralnej ochronie kobiet – ofiar przemocy w Aragonii)
- *Ley 2/1993, de 19 de febrero, por la que se crea el Instituto Aragonés de la Mujer* (Ustawa tworząca Instytut Kobiet Aragońskich)
- *Ley 9/2017, de 19 de octubre, por la que se regulan los servicios de asesoramiento y orientación jurídicos gratuitos de Aragón* (Uregulowanie kwestii związanych z udzielaniem bezpłatnych porad i wskazówek prawnych)

Asturia

- *Ley 2/2011, de 11 de marzo, para la igualdad de mujeres y hombres y la erradicación de la violencia de género* (Ustawa o równości kobiet i mężczyzn oraz o eliminacji przemocy ze względu na płeć)

Baleary

- *Ley 11/2016, de 28 de julio, de igualdad de mujeres y hombres* (Ustawa o równości kobiet i mężczyzn)

Wyspy Kanaryjskie

- *Ley 16/2003, de 8 de abril, de Prevención y Protección Integral de las Mujeres contra la Violencia de Género* (Ustawa o przeciwdziałaniu i integralnej ochronie kobiet przed przemocą ze względu na płeć)

Kantabria

- *Ley 1/2004, de 1 de abril, Integral para la Prevención de la Violencia Contra las Mujeres y la Protección a sus Víctimas* (Kompleksowa ustawa o zapobieganiu przemocy wobec kobiet i ochronie jej ofiar)

Kastylia-León

- *Ley 13/2010, de 9 de diciembre, contra la violencia de género en Castilla y León* (Ustawa przeciwko przemocy ze względu na płeć w Kastylii i León)

Kastylia-La Mancha

- *Ley 4/2018, de 8 de octubre, para una Sociedad Libre de Violencia de Género en Castilla-La Mancha* (Ustawa dla społeczeństwa wolnego od przemocy ze względu na płeć w Kastylii-La Manchy)

Katalonia

- *Ley 5/2008, de 24 de abril, del derecho de las mujeres a erradicar la violencia machista* (Ustawa o prawie kobiet do eliminacji przemocy ze strony mężczyzn)

Wspólnota Madrytu

- *Ley 5/2005, de 20 de diciembre, integral contra la violencia de género de la Comunidad de Madrid* (Kompleksowa ustawa przeciwko przemocy ze względu na płeć we Wspólnocie Madrytu)

Wspólnota Walencka

- *Ley 7/2012, de 23 de noviembre, integral contra la violencia sobre la mujer en el ámbito de la Comunitat Valenciana* (Integralna ustawa przeciwko przemocy wobec kobiet w regionie Walencji)

Estremadura

- *Ley 8/2011, de 23 de marzo, de Igualdad entre mujeres y hombres y contra la violencia de género en Extremadura* (Ustawa o równości kobiet i mężczyzn oraz o przeciwdziałaniu przemocy ze względu na płeć w Estremadurze)

Galicja

- *Ley 11/2007, de 27 de julio, gallega para la prevención y el tratamiento integral de la violencia de género* (Galicyska ustawa o zapobieganiu i integralnym leczeniu przemocy ze względu na płeć)

Nawarra

- *Ley Foral 14/2015, de 10 de abril, para actuar contra la violencia hacia las mujeres* (Ustawa o działaniu przeciwko przemocy wobec kobiet)

Kraj Basków

- *Ley 4/2005, de 18 de febrero, para la Igualdad de Mujeres y Hombres, od marca 2022 r. zgodnie z art. 1 de la Ley 1/2022 zmieniona nazwa na Ley para la Igualdad de Mujeres y Hombres y vidas libres de violencia machista contra las mujeres* (Ustawa o równości kobiet i mężczyzn oraz życiu wolnym od przemocy mężczyzn przeciwko kobietom)

La Rioja

- *Ley 3/2011, de 1 de marzo, de prevención, protección y coordinación institucional en materia de violencia en La Rioja* (Ustawa o przeciwdziałaniu, ochronie i koordynacji instytucjonalnej w sprawach dotyczących przemocy w La Rioja)
- *Ley 11/2022, de 20 de septiembre, contra la Violencia de Género de La Rioja* (Ustawa przeciwko przemocy ze względu na płeć)

Region Murcji

- *Ley 7/2007, de 4 de abril, para la Igualdad entre Mujeres y Hombres, y de Protección contra la Violencia de Género en la Región de Murcia* (Ustawa o równości kobiet i mężczyzn oraz ochronie przed przemocą ze względu na płeć w regionie Murcji)

definicje

Zgodnie z definicją funkcjonującą w hiszpańskim prawie przemoc domowa występuje wtedy, gdy jeden z członków gospodarstwa domowego dopuszcza się przemocy wobec jednego lub wszystkich pozostałych członków rodziny. Przemoc domowa jest zjawiskiem, na które należy

zwrócić szczególną uwagę, ponieważ wiąże się z poważnymi zagrożeniami dla osób w nią zaangażowanych. Są to czyny niedopuszczalne, które naruszają prawa człowieka, wpływają na rodzinę i społeczeństwo¹.

Przemoc domowa lub rodzinna jest przestępstwem nadużycia regulowanym przez hiszpański kodeks karny, które może wystąpić między różnymi członkami rodziny. Ma to miejsce, gdy w gospodarstwie domowym jeden z członków grupy rodzinnej stosuje zachowania karalne wobec któregoś lub wszystkich członków rodziny. Występują różne rodzaje przemocy domowej, takie jak przemoc seksualna, przemoc fizyczna, przemoc psychiczna, przemoc ekonomiczna i nękanie. Może dotyczyć kobiet i mężczyzn w każdym wieku i ludzi na wszystkich poziomach społecznych, edukacyjnych i dochodowych².

Aby doszło do przemocy w rodzinie, wystarczy działanie lub zaniechanie. Zachowania te wpływają na seksualną, fizyczną, ekonomiczną lub psychologiczną integralność członka grupy rodzinnej. Z jednej strony, osoba dopuszczająca się aktów przemocy ma zazwyczaj jakąś cechę, która pozwala jej zastraszyć i narzucić kontrolę nad drugą osobą. W tym celu stosuje się m.in. siłę fizyczną, działania psychologiczne, kontrolę finansową. Z drugiej strony, osoba, wobec której stosowana jest przemoc, zwykle cierpi z powodu braku poczucia bezpieczeństwa i strachu³.

Przestępstwo przemocy w rodzinie może być popełnione na różne sposoby. Najczęściej wyróżnia się następujące działania:

1. o podłożu psychologicznym

Przemoc domowa tego typu jest często bardziej subtelna niż przemoc fizyczna, ale może również prowadzić do niebezpiecznych sytuacji. Ofiara takiej przemocy może cierpieć z powodu niskiej samooceny i naruszenia integralności psychicznej oraz może popełniać czyny, które stawiają ją w ryzykownych sytuacjach. Przemoc psychiczna dokonywana jest poprzez działania, tj.: nieustanną krytykę, krzyk, poniżanie, zastraszanie i wyśmiewanie, po to, by odizolować daną osobę i nie nadawać żadnej wartości temu, co mówi, myśli, czy robi. Ten rodzaj przemocy przejawia się również w patologicznej zazdrości, kontroli nad drugą osobą i oszustwach.

2. przemoc fizyczna

Przemoc fizyczna jest jednym z najłatwiejszych do rozpoznania rodzajów znęcania się, ponieważ jest to wyraźny sposób demonstrowania zachowań agresywnych. Ten

¹ E. Marín de Espinosa Ceballos, *La violencia doméstica. Análisis sociológico, dogmático y de derecho comparado*, Granada 2001, s. 20–24.

² M^a.L. Maqueda Abreu, *La violencia habitual en el ámbito familiar: razones de una reforma*, [w:] *El nuevo Derecho penal español. Estudios penales en memoria del profesor José Manuel Valle Muñiz*, red. G. Quintero Olivares, F. Morales Prats, Navarra 2001, s. 1515–1540; E. Marín de Espinosa Ceballos, *La violencia...*, s. 22–24.

³ B. Cantón Román, *La importancia del factor género en la violencia contra la mujer: un enfoque psicológico y social*, „Toga” 2003, nr 143, s. 18–24.

rodzaj przemocy charakteryzuje się drapaniem, popychaniem, potrząsaniem lub uderzaniem ze strony krzywdziciela w kierunku ofiary. Mogą też wystąpić sytuacje agresji lub groźby z użyciem przedmiotów lub broni. Sytuacje przemocy fizycznej oznaczają ryzyko dla osoby, która jej doznaje, gdyż zagrożona jest jej integralność fizyczna, a często nawet życie.

3. nadużycia seksualne

Tego typu sytuacja ma miejsce, gdy sięga sfery intymności i wiąże się z gwałtem. Osoba wykorzystywana jest zmuszana do uprawiania seksu lub korzystania z pornografii bez swojej zgody. Do wykorzystania seksualnego dochodzi również wtedy, gdy druga osoba jest zmuszana do uprawiania seksu w czasie, gdy jest wrażliwa psychicznie lub fizycznie. Ma to miejsce w sytuacjach wynikających np. z choroby, żałoby lub niedawnego porodu.

4. o podłożu ekonomicznym

Osoba dopuszczająca się tego typu przemocy domowej pozostawia ofiarę bez dostępu do środków finansowych. Głównym celem osoby dopuszczającej się tego rodzaju przemocy jest finansowe uzależnienie ofiary od krzywdziciela w celu utrzymania związku zależności.

Ten rodzaj przemocy domowej często występuje, gdy oprawca nie pozwala ofierze pracować i otrzymywać wynagrodzenia. Może też ingerować w jej środowisko pracy, utrudniając jej wykonywanie obowiązków, nie pozwalając na szkolenia czy naukę, a tym bardziej na dostęp do kont bankowych. Do przemocy ekonomicznej dochodzi również wtedy, gdy majątek rodzinny jest ukrywany przed ofiarą, alimenty nie są przekazywane członkom rodziny lub długi powstają na nazwisko poszkodowanego.

5. nękanie

Nękanie występuje wtedy, gdy krzywdziciel nie ma granic, aby trwale kontrolować drugą osobę. W tym celu dopuszcza się takich działań, jak prześladowanie, ale dodatkowo nie odchodzi, gdy jest o to proszony, stale obserwuje ofiarę, monitoruje i sprawdza m.in. wiadomości, rozmowy telefoniczne⁴.

przemoc ze względu na płeć

Przemoc ze względu na płeć jest popełniana wyłącznie przez mężczyznę wobec kobiety i tylko dlatego, że ofiara jest kobietą. Aby można było uznać tego rodzaju działania mężczyzny wobec kobiety za przemoc ze względu na płeć, musi wystąpić kilka elementów, zwłaszcza: podporządkowanie, relacja władzy mężczyzny nad kobietami, dyskryminacja i nierówność.

⁴ M. Chato Franco, A. Fernández Doyague, M. Belén Martín, *Guía de los derechos de las mujeres víctimas de violencia familiar*, Madrid 2002, s. 25–32.

W tego rodzaju agresji występuje komponent dyskryminacyjny, a także nierówność i podporządkowanie. Innymi słowy, poprzez nią mężczyzna sprawuje władzę nad kobietą. Nie każda agresja dokonywana przez mężczyznę wobec kobiety może być określona jako przemoc ze względu na płeć. W rzeczywistości, jeśli nie wystąpią wspomniane komponenty dyskryminacyjne, będą one rozumiane jako inne rodzaje agresji⁵.

Wspólnym elementem, który służy do rozróżnienia przemocy ze względu na płeć od przemocy domowej, jest obecny lub przeszły związek między agresorem a napadniętą kobietą. Jeśli oboje są lub byli małżonkami, a także jeśli utrzymywali analogiczny związek uczuciowy niezależnie od tego, czy mieszkali razem, czy nie, zawsze będziemy mieli do czynienia z przestępstwem przemocy ze względu na płeć. Zgodnie z obowiązującymi w Hiszpanii przepisami jasne jest, że tylko mężczyzna może stosować przemoc związaną z płcią wobec kobiety. Rozumiemy przez to, że nie jest to możliwe między homoseksualistami, kobietami i przez kobiety przeciwko mężczyznom⁶.

Przemoc ze względu na płeć reguluje dekret królewski nr 253/2006 (*Real Decreto 253/2006*), na podstawie którego utworzono Państwowe Obserwatorium Przemocy wobec Kobiet (*Observatorio Estatal de Violencia sobre la Mujer*). Dekret ten zawiera funkcje, skład i funkcjonowanie tej instytucji. Przemoc tego rodzaju reguluje również ustawa organiczna nr 1/2004 o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć (*Ley Orgánica 1/2004 Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género*)⁷.

Obecnie w hiszpańskim prawie nie ma jednak wyodrębnionego przestępstwa jako takiego w odniesieniu do przemocy między dziećmi a rodzicami (*violencia filio-parental*, VFP), mimo że taką potrzebę dostrzegają zarówno politycy, jak i prawnicy⁸.

przestępstwo znęcania się

Przestępstwo znęcania się w kontekście przemocy w rodzinie należy umiejscowić pomiędzy przemocą ze względu na płeć a przemocą domową. Integralna ustawa o środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć (*Ley Orgánica 1/2004, Medidas de Protección Integral contra la Violencia*

⁵ V. Magro Servet, *Soluciones de la sociedad española ante la violencia que se ejerce sobre las mujeres*, Madrid 2005, s. 33–37.

⁶ Zob. A. Domínguez Martín, *Violencia de género, terrorismo doméstico*, „Revista Lex Nova” 2005, nr 40, s. 18–21.

⁷ BOE núm. 313, de 29/12/2004; R. Castillejo Manzanares, *Cuestiones que suscita la Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral contra la Violencia Doméstica*, „La Ley”, 7 de julio de 2005.

⁸ Hiszpańskie Towarzystwo Badań nad Przemocą Filio-Parentalną (*Sociedad Española para el Estudio de la Violencia Filio-Parental*). Jest to towarzystwo naukowe składające się z profesjonalistów i podmiotów działających w dziedzinie VFP, które ma na celu promowanie studiów, nauczania, badań, regulacji deontologicznych i interwencji. Instytucja wspiera badania i innowacje poprzez różne działania, takie jak kongresy, kursy, nagrody; zob. <https://sevifip.org/> (dostęp: 5 maja 2023 r.).

cia de Género) wprowadziła do hiszpańskiego kodeksu karnego to, co nazwano „perspektywą genderową”, wywołując szczególne kontrowersje co do zasadności ustanowienia wzmocnionej ochrony kobiet w przypadku ataków przemocy na nie⁹. W ten sposób miała ona odpowiedzieć na to, co nazwano przemocą ze względu na płeć¹⁰. W rzeczywistości ustawa ta ogranicza się wyłącznie i wybiórczo do przypadków przemocy wobec kobiet w środowisku domowym i/lub rodzinnym. Należy także podkreślić, że przestępstwo maltretowania określone w hiszpańskim kodeksie karnym zostało przez ten akt prawny zupełnie pominięte¹¹.

różnice

Różnica między przemocą ze względu na płeć a przemocą domową polega na tym, że akty przemocy ze względu na płeć są popełniane przez mężczyznę wobec kobiety tylko dlatego, że jest ona kobietą. Dzieje się tak dlatego, że agresor uważa, iż kobieta nie ma prawa do decydowania, do szacunku i nie ma minimalnych praw do wolności. Akty przemocy w rodzinie mogą być popełniane przez każdego członka rodziny, wobec osoby, z którą łączy ją więź uczuciowa. Przemocy domowej dopuszcza się również osoba, z którą się wspólnie mieszka. To samo dotyczy sytuacji, gdy dochodzi do przemocy w ramach relacji w parze homoseksualnej lub pomiędzy członkami rodziny – samymi kobietami lub mężczyznami, tj. w linii prostej lub bocznej pomiędzy np. rodzeństwem. Kolejną różnicą pomiędzy przemocą domową a przemocą ze względu na płeć jest to, że ta pierwsza nie posiada własnej ustawy organicznej, która ją reguluje. To znaczy, że przestępstwa z nią związane są objęte tylko kodeksem karnym. Zatem różnica między przemocą ze względu na płeć a przemocą domową polega głównie na tym, kim jest agresor, na relacji z ofiarą i na manifestowaniu wyższości. W pierwszym przypadku może być ono popełnione tylko przez mężczyznę wobec kobiety. W drugim przypadku może wystąpić między każdym z członków jednostki rodzinnej¹².

Warto zauważyć problem przemocy domowej i przemocy ze względu na płeć w grupie hiszpańskich imigrantów. Przepisy dotyczące ochrony przed przemocą powinny być koherentne w stosunku do prawa migracyjnego. W 2005 r. przyjęty został „Protokół dotyczący działań sił

⁹ Por. C. Aránguez Sánchez, *El delito de maltrato doméstico y de género del artículo 153 CP*, [w:] *Estudios penales en homenaje al profesor Cobo del Rosal*, red. J.C. Carbonell Mateu, M. Cobo del Rosal, Madrid 2005, s. 11–33.

¹⁰ N. Pérez-Rivas, *La determinación de la habitualidad en el delito de maltrato habitual (artículo 173.3 Código Penal Español)*, „Opinión Jurídica” 2016, nr 30, vol. 15, s. 169–182.

¹¹ E. Nuñez Castaño, *El delito de maltrato habitual: entre la violencia de género y la violencia doméstica*, „Revista General de Derecho Penal” 2009, nr 12, s. 1–55.

¹² P. Andrés Domingo, *Violencia contra las mujeres, violencia de género*, [w:] *La violencia contra las mujeres: prevención y detección: cómo promover desde los servicios sanitarios relaciones autónomas, solidarias y gozosas*, red. C. Ruiz-Jarabo Quemada, P. Blanco Prieto, Madrid 2004, s. 17–38; por. V. Mayordomo Rodrigo, *La violencia contra la mujer. Un estudio de derecho comparado*, Madrid 2005, s. 23–35.

i organów bezpieczeństwa oraz koordynacji z organami sądowymi w zakresie ochrony ofiar przemocy domowej i ze względu na płeć”, próbujący połączyć obie sytuacje, tj. przyznanie nakazu ochrony i wszczęcie postępowania o wydalenie na mocy ustawy o cudzoziemcach. Działania te mają na celu zawieszenie postępowań o wydalenie cudzoziemek o nieuregulowanym statusie, które zgłosiły nadużycie ze strony partnera i którym sędzia przyznał nakaz ochrony. Ponadto policja została poinstruowana, aby informować skarżących, że w przypadku otrzymania nakazu ochrony mają oni prawo do uzyskania tymczasowego zezwolenia na pobyt z wyjątkowych powodów. W przypadku jej uzyskania kobieta nie będzie podlegała wydaleniu, ale zostanie ukarana mniejszą grzywną za naruszenie ustawy o cudzoziemcach¹³.

Na sędzi ciąży obowiązek poinformowania skarżącej cudzoziemki o jej prawie do ubiegania się o zezwolenie na pobyt czasowy zaraz po wydaniu nakazu ochrony. W przypadku odmowy wydania nakazu ochrony postępowanie w sprawie naruszenia przepisów ustawy o cudzoziemcach jest kontynuowane, co doprowadzi do wydalenia lub, w stosownych przypadkach, nałożenia grzywny; natomiast w przypadku wydania nakazu ochrony wszczęcie ewentualnego postępowania w sprawie wydalenia zostaje zawieszone na okres miesiąca, w którym to czasie chroniona cudzoziemka musi rozpatrzyć swój wniosek o pobyt czasowy¹⁴.

kodeks karny

Źródła przemocy rodzinnej należy upatrywać w szczególnych okolicznościach, tj. w rodzinie lub w związku konkubenckim. Zgodnie z prawem przemocy domowej może dopuścić się każdy członek rodziny: kobieta, mężczyzna, dziecko, rodzeństwo lub rodzic.

Przestępstwo przemocy w rodzinie, rozumiane jako jedna z postaci znęcania się, jest uregulowane w art. 173 ust. 2 kodeksu karnego¹⁵. Na podstawie tego przepisu karze podlega

¹³ A. Ortega Giménez, *España: la violencia doméstica y el derecho de extranjería*, „Anuario mexicano de derecho internacional” 2009, vol. 9, s. 591–607.

¹⁴ *Protocolo de actuación de las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad y de Coordinación con los órganos judiciales para la protección de las víctimas de violencia doméstica y de género*, 28 de junio de 2005.

¹⁵ „2. El que habitualmente ejerza violencia física o psíquica sobre quien sea o haya sido su cónyuge o sobre persona que esté o haya estado ligada a él por una análoga relación de afectividad aun sin convivencia, o sobre los descendientes, ascendientes o hermanos por naturaleza, adopción o afinidad, propios o del cónyuge o conviviente, o sobre los menores o personas con discapacidad necesitadas de especial protección que con él convivan o que se hallen sujetos a la potestad, tutela, curatela, acogimiento o guarda de hecho del cónyuge o conviviente, o sobre persona amparada en cualquier otra relación por la que se encuentre integrada en el núcleo de su convivencia familiar, así como sobre las personas que por su especial vulnerabilidad se encuentran sometidas a custodia o guarda en centros públicos o privados, será castigado con la pena de prisión de seis meses a tres años, privación del derecho a la tenencia y porte de armas de tres a cinco años y, en su caso, cuando el juez o tribunal lo estime adecuado al interés del menor o persona con discapacidad necesitada de especial protección, inhabilitación especial para el ejercicio de la patria potestad, tutela, curatela, guarda o acogimiento por tiempo de uno a cinco años, sin perjuicio de las penas que pudieran corresponder a los delitos en que se hubieran concretado los actos de violencia física o psíquica”.

osoba, która w sposób zwyczajowy stosuje przemoc fizyczną lub psychiczną wobec osoby, która jest lub była jej małżonkiem, albo wobec osoby, która jest lub była z nią związana analogicznym stosunkiem uczuciowym nawet bez konkubinatu, albo wobec małoletnich lub osób niepełnosprawnych wymagających szczególnej ochrony, które z nimi mieszkają lub wobec których małżonek lub konkubent sprawuje władzę rodzicielską, kuratelę, opiekę zastępczą lub faktyczną, a także wobec osoby chronionej jakimkolwiek innym stosunkiem, przez który jest ona zintegrowana w związku z rodziną konkubenta, opieki, kurateli, pieczy zastępczej lub faktycznej opieki nad małżonkiem lub konkubentem, albo nad osobą chronioną w każdym innym związku, przez który jest ona włączona do rodzinnej kohabitacji, jak również nad osobami, które ze względu na ich szczególną wrażliwość podlegają opiece lub kurateli w ośrodkach publicznych lub prywatnych. Kto dopuści się tego przestępstwa, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 3 lat¹⁶.

Ponadto przestępstwo to pociąga za sobą pozbawienie prawa do posiadania i noszenia broni na okres od 3 do 5 lat, a w stosownych przypadkach, gdy sędzia lub sąd uzna to za właściwe ze względu na dobro małoletniego lub osoby niepełnosprawnej wymagającej szczególnej ochrony, jest stosowany specjalny zakaz wykonywania władzy rodzicielskiej, kurateli, opieki lub opieki zastępczej na okres od jednego do pięciu lat, bez uszczerbku dla innych kar, które mogą odpowiadać przestępstwom, w ramach których dokonano aktów przemocy fizycznej lub psychicznej.

Z tego powodu przemoc domową należy rozumieć jako wszelką przemoc, fizyczną lub psychiczną, stosowaną w ramach rodziny, w taki sposób, że jej zakres rozciąga się na cały krąg osób wspólnie zamieszkujących. Przepisy mają za zadanie przyznać szczególną ochronę ofierze, właśnie ze względu na tę szczególną więź łączącą ją z osobą stosującą przemoc. Ze względu na trudności w ustaleniu, czy dany związek mieści się w ramach stosunku rodzinnego, ustawa pozostawia otwartą liczbę przypadków, które wchodziłyby w zakres przemocy w rodzinie¹⁷.

Prawem chronionym w przestępstwie znęcania się z art. 173 § 2 kodeksu karnego jest godność osoby i jej prawo do niepoddawania się nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu w rodzinie, przy jednoczesnej ochronie spokoju jako zbiorowego prawa w ramach rodziny¹⁸.

¹⁶ C. Aránguez Sánchez, *El concepto de habitualidad en el delito de violencia doméstica*, [w:] *Estudios penales sobre violencia doméstica*, red. L. Morillas Cueva, Madrid 2002, s. 197–238.

¹⁷ M.C. Alastuey Dobón, *Desarrollo parlamentario de la ley integral contra la violencia de género: consideraciones críticas*, [w:] *La reforma penal en torno a la violencia doméstica y de género*, red. M.A. Rueda Martín, M.A. Boldova Pasamar, Barcelona 2004, s. 57–68.

¹⁸ M^aJ. Benítez Jiménez, *Las violencias habituales en el ámbito familiar: artículo 173.2 del Código Penal*, [w:] *Violencia de género y sistema de justicia penal*, red. C. Villacampa Estiarte, Valencia 2008, s. 163–216.

Inne przestępstwa, które pojawiają się w ramach przemocy domowej, to m.in.:

1. złe traktowanie i drobne urazy

Następuje w wyniku agresji fizycznej lub psychicznej, o ile ofiara nie wymaga leczenia. Warunkiem jest, aby agresor i ofiara należeli do tej samej grupy rodzinnej (rodzeństwo, rodzice, dziadkowie, wnuki itp.). Grozi za to do roku pozbawienia wolności i od 5 do 10 lat separacji od ofiary, co zwykle skutkuje opuszczeniem przez sprawcę domu.

2. działania polegające na groźbach, zniewagach, przymusie lub dręczeniu w niewielkim stopniu

Generalnie za żadne z tych przestępstw nie grozi kara pozbawienia wolności, ale za ich popełnienie grozi zakaz zbliżania się do miejsca zamieszkania pokrzywdzonego. A w przypadku ich wykonywania podczas noszenia broni, odebranie pozwolenia na okres do 3 lat.

3. działania związane z nękaniami i molestowaniem

Znane również jako „stalking”. Są to zachowania, które godzą w poczucie bezpieczeństwa i wolności ofiary. Do nich należy zaliczyć takie działania jak np. inwigilacja lub prześladowanie ofiary, próby nawiązania kontaktu za pośrednictwem osób trzecich czy ataki na mienie ofiary. Grozi za to kara pozbawienia wolności do 2 lat.

4. powtarzalność aktów przemocy

Dochodzi do niej, gdy przemoc psychiczna lub fizyczna jest regularnie stosowana przez jednego członka jednostki rodzinnej wobec drugiego. Grozi za to kara pozbawienia wolności do 3 lat.

5. napaść i wykorzystanie seksualne

Najpoważniejsze ze wszystkich. Za napaść seksualną grozi kara pozbawienia wolności do 15 lat, jeśli została popełniona w stosunku zwierzchnictwa lub pokrewieństwa. W przypadku znęcania się, jeśli doszło do cielesnego zbliżenia, może to być nawet 10 lat¹⁹.

Na szczególną uwagę zasługuje natomiast przestępstwo „seksingu”, czyli rozpowszechnianie zdjęć lub nagrań wideo zawierających czynności seksualne ofiary. Jeśli rozpowszechnianie treści narusza prywatność ofiary, to nawet jej zgoda nie usprawiedliwia działań agresora. Kodeks karny przewiduje za to przestępstwo karę pozbawienia wolności do roku.

Z kolei jako przemoc ze względu na płeć w hiszpańskim kodeksie karnym znajduje się szereg przestępstw, które określa się jako specyficzne dla działań kwalifikowanych:

1. przestępstwo uszkodzenia ciała

Uszkodzenie ciała może być drobne, jeśli nie wymaga leczenia medycznego lub chirurgicznego (grozi za nie kara od 6 do 12 miesięcy pozbawienia wolności) lub poważne

¹⁹ N. Pérez Rivas, M. Domínguez Fernández, M.S. Rodríguez Calvo, *El delito de maltrato habitual características sociodemográficas, penales y criminológicas*, „Revista de Derecho Penal y Criminología” 2016, nr 16, s. 441–474.

(zagrożone karą od 6 miesięcy do 3 lat pozbawienia wolności, która może być przedłużona do 5 lat w przypadku zastosowania typu zaostrzonego).

2. przestępstwo złego traktowania

Karę stosuje się w każdym przypadku, gdy w wyniku agresji ofiara doznaje uszczerbku na zdrowiu psychicznym. Kary wynoszą od 6 miesięcy do roku więzienia, od 31 do 80 dni prac społecznych oraz do 5 lat pozbawienia prawa do wykonywania władzy rodzicielskiej, opieki, pieczy zastępczej lub kurateli.

3. groźby

Agresor w tej sytuacji przedstawia działanie o charakterze przyszłym, które wywołuje u ofiary strach i niepokój, np. stosując zwrot „jeśli się ze mną rozwiedziesz, to zabiję dzieci”. Zastraszania jest używane, aby skłonić ofiarę do zrobienia czegoś, czego tak naprawdę nie chce. Nie ma znaczenia, czy to działanie jest zgodne z prawem, czy nie. Jest to zatem przestępstwo przeciwko wolności osobistej. Grozi za to sprawcy do 3 lat pozbawienia wolności.

Ponadto do poważniejszych przestępstw, które również można ująć w perspektywie przemocy ze względu na płeć, zaliczyć należy działania wymierzone w wolność i nietykalność seksualną ofiary (np. zmuszanie jej do prostytucji) lub zmuszanie jej do aborcji wbrew jej woli, a także wszystkie te czyny, których skutkiem jest śmierć kobiety²⁰.

ustawy szczególne

Ochrona prawna w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie została wzmocniona po reformie wprowadzonej przez ustawę organiczną nr 11/2003 o szczególnych środkach w zakresie bezpieczeństwa publicznego, przemocy domowej i integracji społecznej cudzoziemców (*Ley Orgánica 11/2003, medidas concretas en materia de seguridad ciudadana, violencia doméstica e integración social de los extranjeros*), która zalicza znęcanie się do przestępstw polegających na stosowaniu tortur i przeciwko integralności moralnej oraz karze je w sposób zaostrzony w stosunku do typu podstawowego, przede wszystkim ze względu na cechy środowiska rodzinnego, w którym ono występuje. Ponadto rozszerzono granice tego prawa, gdyż wyeliminowano wymóg wspólnego zamieszkiwania w przypadkach związków uczuciowych analogicznych do związków małżeńskich oraz wyraźnie rozszerzono zakres możliwych pod-

²⁰ R. Campos Cristóbal, *La habitualidad en el delito de violencia habituales en el ámbito familiar*, „Estudios Penales y Criminológicos” 2002, nr 24, s. 128–186; J.M. Lorenzo Salgado, *El delito de violencia habitual en el ámbito doméstico y asimilado*, [w:] *Violencia contra la mujer: manual de derecho penal y proceso penal*, red. F. Vázquez-Portomeñe Seijas, Madrid 2015, s. 181–216.

miotów przestępstwa o osoby, które ze względu na szczególną wrażliwość podlegają opiece lub kurateli w ośrodkach publicznych lub prywatnych.

W doktrynie Sądu Najwyższego konsekwentnie podkreśla się, że przemoc fizyczna i psychiczna, o której mowa w przestępstwie znęcania się, jest czymś innym niż konkretne akty przemocy lub upokorzenia rozpatrywane w oderwaniu od siebie, a dobro prawne jest znacznie szersze i bardziej istotne niż sam atak na nietykalność, zasadniczo naruszający wartości właściwe osobie i szkodzący rodzinie²¹.

Reformy legislacyjne, które miały miejsce na przestrzeni lat, takie jak ustawy organiczne 11/1999 i 14/1999, a także ustawa organiczna 11/2003, uznają wielodyscyplinarny zakres przestępstwa przemocy domowej, które nie ogranicza się w swojej treści do agresji fizycznej lub psychicznej, ale wpływa na rozwój osobowości, godności ludzkiej i wszystkich praw przyrodzonych. Uzasadnia to przeniesienie tego przestępstwa polegającego na stosowaniu przemocy w środowisku rodzinnym do tytułu VII kodeksu karnego i umieszczenie go w obszarze przestępstw przeciwko integralności moralnej, zważywszy, że przestępstwo to z perspektywy ściśle konstytucyjnej, chronionego dobra prawnego wykracza i rozciąga się poza integralność osobistą, gdyż przemoc domowa atakuje wartości konstytucyjne pierwszego rzędu, takie jak prawo do godności osoby i swobodnego rozwoju osobowości (art. 10 Konstytucji hiszpańskiej)²², mający swoją logiczną konsekwencję w prawie nie tylko do życia, ale także do integralności fizycznej i moralnej z zakazem niehumanitarnego i poniżającego traktowania (art. 15 Konstytucji hiszpańskiej)²³ oraz w prawie do bezpieczeństwa (art. 17 Konstytucji hiszpańskiej)²⁴, dotyczący także naczelných zasad polityki społecznej i gospodarczej, takich jak ochrona rodziny i dzieciństwa oraz integralna ochrona dzieci

²¹ Zob. orzeczenia STS 765/2011, z 19 lipca 2011 r., STS 1059/2012 z 27 grudnia 2012 r., STS 66/2013 z 25 stycznia 2013 r. lub STS 856/2014 z 26 grudnia 2014 r.

²² „1. La dignidad de la persona, los derechos inviolables que le son inherentes, el libre desarrollo de la personalidad, el respeto a la ley y a los derechos de los demás son fundamento del orden político y de la paz social. 2. Las normas relativas a los derechos fundamentales y a las libertades que la Constitución reconoce se interpretarán de conformidad con la Declaración Universal de Derechos Humanos y los tratados y acuerdos internacionales sobre las mismas materias ratificados por España”.

²³ „Todos tienen derecho a la vida y a la integridad física y moral, sin que, en ningún caso, puedan ser sometidos a tortura ni a penas o tratos inhumanos o degradantes. Queda abolida la pena de muerte, salvo lo que puedan disponer las leyes penales militares para tiempos de guerra”.

²⁴ „1. Toda persona tiene derecho a la libertad y a la seguridad. Nadie puede ser privado de su libertad, sino con la observancia de lo establecido en este artículo y en los casos y en la forma previstos en la ley. 2. La detención preventiva no podrá durar más del tiempo estrictamente necesario para la realización de las averiguaciones tendentes al esclarecimiento de los hechos, y, en todo caso, en el plazo máximo de setenta y dos horas, el detenido deberá ser puesto en libertad o a disposición de la autoridad judicial. 3. Toda persona detenida debe ser informada de forma inmediata, y de modo que le sea comprensible, de sus derechos y de las razones de su detención, no pudiendo ser obligada a declarar. Se garantiza la asistencia de abogado al detenido en las diligencias policiales y judiciales, en los términos que la ley establezca. 4. La ley regulará un procedimiento de «habeas corpus» para producir la inmediata puesta a disposición judicial de toda persona detenida ilegalmente. Asimismo, por ley se determinará el plazo máximo de duración de la prisión provisional”.

(art. 39 Konstytucji hiszpańskiej)²⁵. Ze względu na duże znaczenie tych praw wszystkie one są prawnie uznane za prawa podstawowe podlegające zaskarżeniu do Trybunału Konstytucyjnego²⁶.

²⁵ „1. Los poderes públicos aseguran la protección social, económica y jurídica de la familia. 2. Los poderes públicos aseguran, asimismo, la protección integral de los hijos, iguales éstos ante la ley con independencia de su filiación, y de las madres, cualquiera que sea su estado civil. La ley posibilitará la investigación de la paternidad. 3. Los padres deben prestar asistencia de todo orden a los hijos habidos dentro o fuera del matrimonio, durante su minoría de edad y en los demás casos en que legalmente proceda. 4. Los niños gozarán de la protección prevista en los acuerdos internacionales que velan por sus derechos”.

²⁶ M.J. Benítez Jiménez, *Violencia contra la mujer en el ámbito familiar: cambios sociales y legislativos*, Madrid 2004, s. 15–25.

2. Analiza rozwiązań prawa hiszpańskiego umożliwiających natychmiastową ingerencję organów publicznych w przypadku przemocy w rodzinie

Osoba będąca ofiarą przemocy w rodzinie powinna otrzymać opiekę psychologiczną i medyczną w przypadku przemocy fizycznej. Pozwala to na ocenę obrażeń, jakich doznała osoba maltretowana i odpowiednie ich leczenie, aby poszkodowany mógł wrócić do zdrowia.

postępowanie przed sądem

Przemoc domowa jest karana na mocy kodeksu karnego pozbawieniem wolności od 6 miesięcy do 3 lat. Osoba ta zostaje również pozbawiona prawa do posiadania i noszenia broni na okres od 3 do 5 lat. Gdy sąd lub sędzia uzna to za stosowne dla ochrony interesów osoby małoletniej lub niepełnosprawnej wymagającej szczególnej ochrony, na okres od roku do 5 lat orzeka się środek szczególnego pozbawienia prawa do wykonywania kurateli, opieki, pieczy zastępczej, władzy rodzicielskiej lub kurateli. Sądem właściwym dla spraw związanych z przemocą domową jest sąd rejonowy (*Juzgado de Primera Instancia e Instrucción*) lub sąd sędziego śledczego (*Juzgado de Instrucción*). Gdy dochodzi do przemocy w rodzinie i ze względu na płeć, organem właściwym do rozpoznania sprawy jest Sąd ds. Przemocy wobec Kobiet (*Juzgado de Violencia sobre la Mujer*).

Zgodnie z ustawą o postępowaniu karnym²⁷ sędzia śledczy wydaje nakaz ochrony dla ofiar przemocy w rodzinie w przypadkach, gdy istnieją uzasadnione przesłanki popełnienia przestępstwa lub wykroczenia przeciwko życiu, nietykalności fizycznej lub moralnej, wolności seksualnej, wolności lub bezpieczeństwu którejkolwiek z osób wymienionych w art. 173 § 2 kodeksu karnego, lub istnieje obiektywna sytuacja zagrożenia dla ofiary, która wymaga zastosowania któregośkolwiek ze środków ochrony. Nakaz ochrony wydawany jest z urzędu

²⁷ Real Decreto de 14 de septiembre de 1882 por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal, «Gaceta de Madrid» núm. 260, de 17/09/1882, BOE-A-1882-6036, [https://www.boe.es/eli/es/rd/1882/09/14/\(1\)/con](https://www.boe.es/eli/es/rd/1882/09/14/(1)/con) (dostęp: 12 stycznia 2023 r.).

lub na wniosek pokrzywdzonego bądź osoby pozostającej w którymkolwiek ze stosunków o charakterze rodzinnym albo prokuratury. Publiczne lub prywatne organizacje lub organy opieki społecznej, które dowiedzą się o którymkolwiek z ww. faktów, powinny niezwłocznie zgłosić to sędziemu dyżurnemu lub prokuraturze, tak aby można było wszcząć lub rozpocząć procedurę przyjęcia nakazu ochrony. O wydanie nakazu ochrony można wystąpić bezpośrednio do organu sądowego lub prokuratury albo do Sił i Korpusu Bezpieczeństwa (*Fuerzas y Cuerpos de Seguridad*), do biur opieki nad ofiarami lub do instytucji pomocy społecznej, lub opieki społecznej zależnych od administracji publicznej. Wniosek ten jest niezwłocznie przesyłany do właściwego sędziego. W przypadku wątpliwości co do właściwości terytorialnej sędziego postępowanie w sprawie wydania nakazu ochrony wszczyna i rozstrzyga sędzia, przed którym złożono wniosek, bez uszczerbku dla późniejszego przekazania postępowania sędziemu właściwemu. Służby i instytucje społeczne mają za zadanie ułatwić złożenie wniosku o wydanie nakazu ochrony ofiarom przemocy w rodzinie, którym mają również obowiązek udzielić pomocy, udostępniając im w tym celu informacje, formularze oraz, w razie potrzeby, kontakt z administracją wymiaru sprawiedliwości i prokuraturą²⁸.

Po otrzymaniu wniosku o wydanie nakazu ochrony sędzia wzywa ofiarę lub jej przedstawiciela prawnego, wnioskodawcę i domniemanego agresora, wspomaganych, w stosownych przypadkach, przez adwokata, na pilną rozprawę. Wzywana jest również prokuratura. Rozprawa ta może się odbyć równocześnie z rozprawą o tymczasowe aresztowanie oskarżonego lub obwinionego, gdy jej zwołanie jest właściwe, a także z rozprawą o zastosowanie wszelkich środków zapobiegawczych lub, w razie potrzeby, wraz z procesem o wykroczenie.

²⁸ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 1–3: „1. El Juez de Instrucción dictará orden de protección para las víctimas de violencia doméstica en los casos en que, existiendo indicios fundados de la comisión de un delito o falta contra la vida, integridad física o moral, libertad sexual, libertad o seguridad de alguna de las personas mencionadas en el artículo 173.2 del Código Penal, resulte una situación objetiva de riesgo para la víctima que requiera la adopción de alguna de las medidas de protección reguladas en este artículo. 2. La orden de protección será acordada por el juez de oficio o a instancia de la víctima o persona que tenga con ella alguna de las relaciones indicadas en el apartado anterior, o del Ministerio Fiscal. Sin perjuicio del deber general de denuncia previsto en el artículo 262 de esta ley, las entidades u organismos asistenciales, públicos o privados, que tuvieran conocimiento de alguno de los hechos mencionados en el apartado anterior deberán ponerlos inmediatamente en conocimiento del juez de guardia o del Ministerio Fiscal con el fin de que se pueda incoar o instar el procedimiento para la adopción de la orden de protección. 3. La orden de protección podrá solicitarse directamente ante la autoridad judicial o el Ministerio Fiscal, o bien ante las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad, las oficinas de atención a la víctima o los servicios sociales o instituciones asistenciales dependientes de las Administraciones públicas. Dicha solicitud habrá de ser remitida de forma inmediata al juez competente. En caso de suscitarse dudas acerca de la competencia territorial del juez, deberá iniciar y resolver el procedimiento para la adopción de la orden de protección el juez ante el que se haya solicitado ésta, sin perjuicio de remitir con posterioridad las actuaciones a aquel que resulte competente. Los servicios sociales y las instituciones referidas anteriormente facilitarán a las víctimas de la violencia doméstica a las que hubieran de prestar asistencia la solicitud de la orden de protección, poniendo a su disposición con esta finalidad información, formularios y, en su caso, canales de comunicación telemáticos con la Administración de Justicia y el Ministerio Fiscal”, Zob. też J. Muñoz Sánchez, *El delito de violencia doméstica habitual*. Artículo 173.2 del código penal, [w:] *La reforma penal en torno a la violencia doméstica y de género*, red. M.A. Boldova Pasamar, M.A. Rueda Martín, Barcelona 2006, s. 69–100; R. Campos Cristóbal, *Tratamiento penal de la violencia de género*, [w:] *La nueva ley contra la violencia de género (LO 1/2004, de 28 de diciembre)*, red. J. Boix Reig, E. Martínez García, Madrid 2005, s. 251–274.

Gdy wyjątkowo nie jest możliwe przeprowadzenie rozprawy podczas dyżuru, sędzia, przed którym złożono wniosek, zwołuje ją w najbliższym możliwym terminie. W każdym przypadku przesłuchanie musi się odbyć w ciągu maksymalnie 72 godzin od złożenia wniosku. Podczas przesłuchania sędzia dyżurny podejmuje odpowiednie środki w celu uniknięcia konfrontacji między domniemanym agresorem a ofiarą, jej dziećmi i innymi członkami rodziny. W tym celu zarządza, aby ich oświadczenia na tej rozprawie były składane oddzielnie. Po przeprowadzeniu rozprawy sędzia dyżurny rozstrzyga w formie postanowienia o wniosku o wydanie nakazu ochrony, a także o treści i ważności środków, które obejmuje. Sędzia śledczy może również przyjąć środki zapobiegawcze w każdym momencie rozpatrywania sprawy²⁹. W sposób uzasadniony i gdy jest to bezwzględnie konieczne dla ochrony ofiary, może nałożyć na oskarżonego zapobiegawczy zakaz przebywania w określonym miejscu, dzielnicy, gminie, prowincji lub innej jednostce lokalnej lub Wspólnocie Autonomicznej, a także zakaz udawania się do określonych miejsc, dzielnic, gmin, prowincji lub innych jednostek lokalnych, lub Wspólnot Autonomicznych albo zakaz zbliżania się do określonych osób lub porozumiewania się z nimi³⁰.

Nakaz ochrony przyznaje ofierze status kompleksowej ochrony, który obejmuje cywilne i karne środki zapobiegawcze oraz inne środki pomocy społecznej i ochrony³¹. Nakaz ochrony może być wykonywany przed każdym organem władzy i administracji publicznej³².

²⁹ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 4: „4. Recibida la solicitud de orden de protección, el Juez de guardia, en los supuestos mencionados en el apartado 1 de este artículo, convocará a una audiencia urgente a la víctima o su representante legal, al solicitante y al presunto agresor, asistido, en su caso, de Abogado. Asimismo será convocado el Ministerio Fiscal. Esta audiencia se podrá sustanciar simultáneamente con la prevista en el artículo 505 cuando su convocatoria fuera procedente, con la audiencia regulada en el artículo 798 en aquellas causas que se tramiten conforme al procedimiento previsto en el Título III del Libro IV de esta Ley o, en su caso, con el acto del juicio de faltas. Cuando excepcionalmente no fuese posible celebrar la audiencia durante el servicio de guardia, el Juez ante el que hubiera sido formulada la solicitud la convocará en el plazo más breve posible. En cualquier caso la audiencia habrá de celebrarse en un plazo máximo de setenta y dos horas desde la presentación de la solicitud. Durante la audiencia, el Juez de guardia adoptará las medidas oportunas para evitar la confrontación entre el presunto agresor y la víctima, sus hijos y los restantes miembros de la familia. A estos efectos dispondrá que su declaración en esta audiencia se realice por separado. Celebrada la audiencia, el Juez de guardia resolverá mediante auto lo que proceda sobre la solicitud de la orden de protección, así como sobre el contenido y vigencia de las medidas que incorpore. Sin perjuicio de ello, el Juez de instrucción podrá adoptar en cualquier momento de la tramitación de la causa las medidas previstas en el artículo 544 bis”.

³⁰ Kodeks postępowania karnego, art. 544 bis akapit 1 i 2 „En los casos en los que se investigue un delito de los mencionados en el artículo 57 del Código Penal, el Juez o Tribunal podrá, de forma motivada y cuando resulte estrictamente necesario al fin de protección de la víctima, imponer cautelarmente al inculpado la prohibición de residir en un determinado lugar, barrio, municipio, provincia u otra entidad local, o Comunidad Autónoma. En las mismas condiciones podrá imponerle cautelarmente la prohibición de acudir a determinados lugares, barrios, municipios, provincias u otras entidades locales, o Comunidades Autónomas, o de aproximarse o comunicarse, con la graduación que sea precisa, a determinadas personas”.

³¹ A. Ocaña Rodríguez, *Tratamiento de la violencia familiar en el orden civil: Medidas cautelares e intervención del Fiscal*, [w:] *Estudios sobre la violencia familiar y agresiones sexuales*, t. 2, Madrid 2000, s. 417–455.

³² Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 5: „5. La orden de protección confiere a la víctima de los hechos mencionados en el apartado 1 un estatuto integral de protección que comprenderá las medidas cautelares de orden civil y penal contempladas en este artículo y aquellas otras medidas de asistencia y protección social establecidas en el ordenamiento jurídico. La orden de protección podrá hacerse valer ante cualquier autoridad y Administración pública”.

Środki zapobiegawcze o charakterze karnym mogą składać się z wszelkich środków przewidzianych w przepisach prawa karnego procesowego. Ich wymagania, treść i ważność są takie, jakie zostały ustalone na zasadach ogólnych. Przyjmuje je sędzia śledczy, biorąc pod uwagę potrzebę wszechstronnej i natychmiastowej ochrony pokrzywdzonego, a w razie potrzeby także osób podlegających jego władzy rodzicielskiej, opiece, kurateli, pieczy zastępczej³³.

O zastosowanie środków o charakterze cywilnym występuje pokrzywdzony lub jego przedstawiciel ustawowy albo prokuratura, gdy są małoletnie dzieci lub osoby o zmienionej zdolności do czynności prawnych, określając system przestrzegania przepisów i ewentualnie środki uzupełniające do nich, które mogą być konieczne, o ile nie zostały one wcześniej uzgodnione przez sąd cywilny i bez uszczerbku dla nich. Dotyczy to zapewnienia utrzymania i zaspokojenia przyszłych potrzeb dziecka w przypadku niewywiązywania się rodziców z tego obowiązku; środków niezbędnych do zapobieżenia uprowadzeniu małoletnich dzieci przez któregokolwiek z rodziców lub osoby trzecie, a w szczególności zakazu opuszczania terytorium kraju, chyba że za uprzednim zezwoleniem sądu, zakazu wydawania paszportu małoletniemu lub wycofywania go, jeżeli został już wydany, uzależnieniu każdej zmiany adresu małoletniego od uprzedniego zezwolenia sądu. Ponadto są to środki zakazujące rodzicom, opiekunom, innym krewnym lub osobom trzecim zbliżania się do nieletniego oraz do jego domu lub ośrodka wychowawczego i innych miejsc, w których przebywa, z poszanowaniem zasady proporcjonalności; komunikowania się z małoletnim, który uniemożliwia rodzicom, opiekunom, innym krewnym lub osobom trzecim nawiązanie kontaktu pisemnego, werbalnego lub wizualnego za pomocą wszelkich środków łączności lub środków komputerowych lub telematycznych; dotyczące zawieszenia wykonywania władzy rodzicielskiej lub sprawowania pieczy nad dzieckiem, zapobiegawcze zawieszenie systemu odwiedzin i komunikacji ustanowionego w orzeczeniu sądowym lub w zatwierdzonym przez sąd porozumieniu oraz, ogólnie, wszelkie inne postanowienia, które uzna za właściwe, w celu usunięcia nieletniego z niebezpieczeństwa lub uniknięcia szkody w jego środowisku rodzinnym lub w stosunku do osób trzecich³⁴. Jeżeli z ofiarą mieszkają i są na jej utrzymaniu nieletni lub osoby niepełno-

³³ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 6: „6. Las medidas cautelares de carácter penal podrán consistir en cualesquiera de las previstas en la legislación procesal criminal. Sus requisitos, contenido y vigencia serán los establecidos con carácter general en esta ley. Se adoptarán por el Juez de instrucción atendiendo a la necesidad de protección integral e inmediata de la víctima y, en su caso, de las personas sometidas a su patria potestad, tutela, curatela, guarda o acogimiento”.

³⁴ Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil, BOE-A-1889-4763, art. 158: „El Juez, de oficio o a instancia del propio hijo, de cualquier pariente o del Ministerio Fiscal, dictará: 1.º Las medidas convenientes para asegurar la prestación de alimentos y proveer a las futuras necesidades del hijo, en caso de incumplimiento de este deber, por sus padres. 2.º Las disposiciones apropiadas a fin de evitar a los hijos perturbaciones dañosas en los caso de cambio de titular de la potestad de guarda. 3.º Las medidas necesarias para evitar la sustracción de los hijos menores por alguno de los progenitores o por terceras personas y, en particular, las siguientes: a) Prohibición de salida del territorio nacional, salvo autorización judicial previa. b) Prohibición de expedición del pasaporte al menor o retirada del mismo si ya se hubiere expedido. c) Sometimiento a autorización judicial previa de cualquier cambio de domicilio del menor.

sprawne wymagające szczególnej ochrony, sędzia musi w każdym przypadku orzec, nawet z urzędu, o celowości przyjęcia wymienionych środków.

Środki te mogą polegać na sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej, opieki zastępczej, kurateli lub opieki faktycznej, przyznaniu prawa do używania i korzystania z domu rodzinnego, określeniu reżimu opieki i kurateli, zawieszeniu lub utrzymaniu reżimu odwiedzin, porozumiewaniu się i przebywaniu z małoletnimi lub osobami niepełnosprawnymi wymagającymi szczególnej ochrony, reżimie świadczenia alimentów, jak również wszelkich postanowieniach uznanych za właściwe w celu usunięcia ich z niebezpieczeństwa lub uniknięcia wyrządzenia im krzywdy.

W wypadku wydania nakazu ochrony ze środkami karnymi i istnienia uzasadnionych przesłanek, że małoletnie dzieci były świadkami, doznawały lub żyły z przemocą, organ sądowy z urzędu lub na wniosek strony zawiesza odwiedziny, pobyt, sposób komunikowania się oskarżonego z małoletnimi dziećmi, które są od niego zależne. Na wniosek jednej ze stron organ sądowy może jednak, w drodze decyzji opartej na dobru małoletniego i po dokonaniu oceny sytuacji w zakresie stosunków między rodzicami a dziećmi, odstąpić od takiego zawieszenia.

Środki o charakterze cywilnym zawarte w nakazie ochrony są ważne przez 30 dni. Jeżeli w tym terminie zostanie wszczęte postępowanie rodzinne przed sądem cywilnym na wniosek pokrzywdzonego lub jego przedstawiciela ustawowego, przyjęte środki pozostają w mocy przez 30 dni od wniesienia pozwu. W tym okresie mogą być one zmieniane lub uchylane przez właściwego sędziego pierwszej instancji³⁵.

O nakazie ochrony powiadamia się strony, a sekretarz sądowy przekazuje go niezwłocznie pokrzywdzonemu oraz właściwym organom administracji publicznej w celu przyjęcia środków ochrony, niezależnie od tego, czy są to środki bezpieczeństwa, czy też pomoc społeczna,

4.º La medida de prohibición a los progenitores, tutores, a otros parientes o a terceras personas de aproximarse al menor y acercarse a su domicilio o centro educativo y a otros lugares que frecuente, con respecto al principio de proporcionalidad. 5.º La medida de prohibición de comunicación con el menor, que impedirá a los progenitores, tutores, a otros parientes o a terceras personas establecer contacto escrito, verbal o visual por cualquier medio de comunicación o medio informático o telemático, con respeto al principio de proporcionalidad. 6.º La suspensión cautelar en el ejercicio de la patria potestad y/o en el ejercicio de la guarda y custodia, la suspensión cautelar del régimen de visitas y comunicaciones establecidos en resolución judicial o convenio judicialmente aprobado y, en general, las demás disposiciones que considere oportunas, a fin de apartar al menor de un peligro o de evitarle perjuicios en su entorno familiar o frente a terceras personas. En caso de posible desamparo del menor, el Juzgado comunicará las medidas a la Entidad Pública. Todas estas medidas podrán adoptarse dentro de cualquier proceso judicial o penal o bien en un expediente de jurisdicción voluntaria, en que la autoridad judicial habrá de garantizar la audiencia de la persona menor de edad, pudiendo el Tribunal ser auxiliado por personas externas para garantizar que pueda ejercitarse este derecho por sí misma”.

³⁵ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 7: „7. Las medidas de naturaleza civil deberán ser solicitadas por la víctima o su representante legal, o bien por el Ministerio Fiscal cuando existan hijos menores o personas con la capacidad judicialmente modificada, determinando su régimen de cumplimiento y, si procediera, las medidas complementarias a ellas que fueran precisas, siempre que no hubieran sido previamente acordadas por un órgano del orden jurisdiccional civil, y sin perjuicio de las medidas previstas en el artículo 158 del Código Civil. Cuando existan menores o personas con discapacidad necesitadas de especial protección que convivan con la víctima y dependan de ella, el Juez deberá pronunciarse en

prawna, zdrowotna, psychologiczna lub jakakolwiek inna. W tym celu w drodze rozporządzenia ustanawia się zintegrowany system koordynacji administracyjnej³⁶.

Z nakazem ochrony wiąże się obowiązek stałego informowania pokrzywdzonego o sytuacji procesowej osoby badanej lub oskarżonej, a także o zakresie i zasadności zastosowanych środków zapobiegawczych. W szczególności ofiara jest przez cały czas informowana o sytuacji więziennej domniemanego agresora. W tym celu administracja zakładu karnego jest informowana o nakazie ochrony³⁷.

Należy również podkreślić, że w tych przypadkach, w których podczas toczącego się postępowania karnego powstaje zagrożenie dla którejkolwiek z osób powiązanych z osobą ściganą lub oskarżoną, sędzia lub sąd rozpatrujący sprawę może zarządzić nakaz ochrony dla ofiary³⁸.

Guardia Civil

Interwencja w zakresie przemocy domowej przynależy do kompetencji Guardia Civil, do której można zgłosić się również telefonicznie pod nr 062. Można również wybrać numery

todo caso, incluso de oficio, sobre la pertenencia de la adopción de las referidas medidas. Estas medidas podrán consistir en la forma en que se ejercerá la patria potestad, acogimiento, tutela, curatela o guarda de hecho, atribución del uso y disfrute de la vivienda familiar, determinar el régimen de guarda y custodia, suspensión o mantenimiento del régimen de visitas, comunicación y estancia con los menores o personas con discapacidad necesitadas de especial protección, el régimen de prestación de alimentos, así como cualquier disposición que se considere oportuna a fin de apartarles de un peligro o de evitarles perjuicios. Cuando se dicte una orden de protección con medidas de contenido penal y existieran indicios fundados de que los hijos e hijas menores de edad hubieran presenciado, sufrido o convivido con la violencia a la que se refiere el apartado 1 de este artículo, la autoridad judicial, de oficio o a instancia de parte, suspenderá el régimen de visitas, estancia, relación o comunicación del inculpado respecto de los menores que dependan de él. No obstante, a instancia de parte, la autoridad judicial podrá no acordar la suspensión mediante resolución motivada en el interés superior del menor y previa evaluación de la situación de la relación paternofilial. Las medidas de carácter civil contenidas en la orden de protección tendrán una vigencia temporal de treinta días. Si dentro de este plazo fuese incoado a instancia de la víctima o de su representante legal un proceso de familia ante la jurisdicción civil, las medidas adoptadas permanecerán en vigor durante los treinta días siguientes a la presentación de la demanda. En este término las medidas deberán ser ratificadas, modificadas o dejadas sin efecto por el Juez de primera instancia que resulte competente”.

³⁶ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 8: „8. La orden de protección será notificada a las partes, y comunicada por el Secretario judicial inmediatamente, mediante testimonio íntegro, a la víctima y a las Administraciones públicas competentes para la adopción de medidas de protección, sean éstas de seguridad o de asistencia social, jurídica, sanitaria, psicológica o de cualquier otra índole. A estos efectos se establecerá reglamentariamente un sistema integrado de coordinación administrativa que garantice la agilidad de estas comunicaciones”.

³⁷ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 9: „9. La orden de protección implicará el deber de informar permanentemente a la víctima sobre la situación procesal del investigado o encausado así como sobre el alcance +y vigencia de las medidas cautelares adoptadas. En particular, la víctima será informada en todo momento de la situación penitenciaria del presunto agresor. A estos efectos se dará cuenta de la orden de protección a la Administración penitenciaria”.

³⁸ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 11: „11. En aquellos casos en que durante la tramitación de un procedimiento penal en curso surja una situación de riesgo para alguna de las personas vinculadas con el investigado o encausado por alguna de las relaciones indicadas en el apartado 1 de este artículo, el Juez o Tribunal que conozca de la causa podrá acordar la orden de protección de la víctima con arreglo a lo establecido en los apartados anteriores”.

telefonów regionalnych i instytucjonalnych: 016 i 112. Za pośrednictwem tych numerów ofiara otrzymuje poradę i pomoc prawną. O przestępstwie przemocy w rodzinie można również powiadomić ustnie stróżów prawa pełniących służbę. Formalne oświadczenie można złożyć na posterunku policji.

Guardia Civil posiada sieć ostrzegania i natychmiastowego reagowania na incydenty, które mogą dotyczyć każdej ofiary przemocy ze względu na płeć. W Centrum Usług Operacyjnych Guardia Civil (*Centro Operativo de Servicios*, COS) wszystkie telefony alarmowe wykonane przez obywateli na numer telefonu Guardia Civil „062” są odbierane 24 godziny na dobę. Centrum to odbiera również zgłoszenia dokonywane na numer alarmowy 112 oraz zgłoszenia dokonywane za pośrednictwem innych kanałów komunikacyjnych, a które mogą być w gestii Guardia Civil. Po dokonaniu oceny zdarzenia jest ono natychmiast przekazywane do patroli dyżurnych Guardia Civil. W razie potrzeby działa również Zespół ds. Kobiet-Nieletnich (*Equipo Mujer-Menor*, EMUME), posiadający specjalne i odpowiednie przeszkolenie w tym zakresie³⁹.

W zakresie pomocy udzielanej przez Guardia Civil podejmowane są działania mające na celu zagwarantowanie godności, integralności fizycznej i moralnej ofiary. W tym celu oferowana jest odpowiednia pomoc medyczna i psychologiczna. Chroniona jest prywatność, intymność, ujawnianie danych osobowych i zdjęć ofiary. W komisariatach maltretowana kobieta nie może przebywać w tym samym pomieszczeniu ze swoim domniemanym agresorem, a w miarę możliwości jest trzymana z dala od obecności innych osób w komisariacie. Zostaje ona poinformowana o procedurze, której należy przestrzegać, oraz o prawach, pomocy i wsparciu prawnym, do którego może być uprawniona. Zostaje również poinformowana o istnieniu publicznych i prywatnych organów zajmujących się ochroną kobiet. Jeżeli będzie to niezbędne, ofierze jest zapewniany kontakt ze specjalistami, których potrzebuje, a także tłumacz, jeśli będzie to konieczne. Po złożeniu skargi każdy poszkodowany ma prawo do informacji i porady stosownej do osobistej sytuacji, która będzie obejmować środki związane z ochroną i bezpieczeństwem, a także zapewnienie prawa i pomocy, jak również miejsca świadczenia usług opiekuńczych, awaryjnych, wsparcia i kompleksowego powrotu do zdrowia, przewidzianych w ustawie organicznej nr 1/2004. Ma również prawo do natychmiastowego, stałego informowania o sytuacji procesowej agresora, tzn. czy przebywa w zakładzie

³⁹ Zespół utworzony w 1995 r. specjalizuje się w przestępstwach z udziałem kobiet i nieletnich, zarówno w roli ofiar, jak i sprawców. W jego skład wchodzi osoby posiadające odpowiednie przeszkolenie, aby odpowiednio radzić sobie z tymi przestępstwami. Zespoły EMUME są rozmieszczone na poziomie regionalnym i stanowią część Jednostek Policji Guardia Civil (*Unidades Orgánicas de Policía Judicial*, UOPJ). Do zadań tego zespołu należy: doradzanie i zajmowanie się poszkodowanymi, zwracając się o również pomoc oferowaną przez inne instytucje publiczne; instruowanie postępowania policyjnego w zakresie istotnych faktów, jak również rozwijanie dochodzenia karnego aż do jego wyjaśnienia; wspieranie jednostek terytorialnych Guardia Civil odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne w rozwiązywaniu tych problemów, które w szczególności dotyczą kobiet i nieletnich.

karnym, czy przewidywany jest termin jego zwolnienia. Dodatkowo ofierze przysługuje prawo do bezpłatnej pomocy prawnej, jeśli może udowodnić, że nie posiada wystarczających środków na prowadzenie postępowania sądowego. Ma również prawo do bezpłatnej obrony i reprezentacji przez adwokata i radcę prawnego we wszystkich procesach i procedurach administracyjnych, które mają bezpośrednią lub pośrednią przyczynę w doznanej przemocy. Kobiecie przysługuje ponadto prawo do kompleksowej pomocy społecznej, usług społecznych w zakresie opieki, pomocy doraźnej, wsparcia i schronienia oraz rekonwalescencji. Pomoc polega w szczególności na uzyskaniu informacji, opiece psychologicznej, wsparciu społecznym i edukacyjnym dla rodziny, szkoleniu profilaktycznym z zakresu wartości równościowych ukierunkowane na rozwój osobisty oraz nabycie umiejętności rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy, pozyskiwaniu informacji o działaniach następnych w związku z dochodzeniem swoich praw, wsparciu w zakresie szkoleń i wprowadzania na rynek pracy. Jeśli ofiara jest pracownikiem, ma prawo, na zasadach określonych w statucie pracowniczym, do skrócenia lub reorganizacji czasu pracy, do mobilności oraz do zmiany ośrodka pracy, do zawieszenia stosunku pracy z zastrzeżeniem miejsca pracy oraz do rozwiązania umowy o pracę. Z kolei, jeśli prowadzi działalność gospodarczą, w przypadku zakończenia działalności w celu uskutecznienia ochrony lub prawa do pełnej pomocy społecznej, jej obowiązek opłacania składek zostanie zawieszony na okres 6 miesięcy, co zostanie uznane za efektywne opłacanie składek dla celów świadczeń z ubezpieczenia społecznego, a jej sytuacja zostanie uznana za zrównaną z rejestracją. Natomiast, jeżeli jest ona urzędnikiem państwowym, ma prawo do skrócenia lub reorganizacji czasu pracy, do mobilności ośrodka pracy oraz do urlopu na warunkach określonych w jej szczególnym ustawodawstwie. W obszarze prawa do korzystania ze świadczeń socjalnych, gdy nie ma ona dochodu przekraczającego miesięcznie 75% minimalnej płacy międzybranżowej, z wyłączeniem proporcjonalnej części dwóch dodatkowych wypłat, otrzymuje ona jednorazową wypłatę, pod warunkiem że zakłada się, iż ze względu na wiek, brak ogólnego lub specjalistycznego wykształcenia oraz okoliczności społeczne będzie miała szczególne trudności w uzyskaniu pracy i ze względu na tę okoliczność nie będzie uczestniczyła w programach zatrudnienia ustanowionych w celu jej integracji zawodowej. Kwota tej pomocy będzie równa 6-miesięcznemu zasiłkowi dla bezrobotnych. Jeśli ma oficjalnie uznaną niepełnosprawność w wysokości 33% lub więcej, kwota ta będzie równa 12-miesięcznemu zasiłkowi dla bezrobotnych. Jeśli ofiara ma obowiązki rodzinne, kwota ta może stanowić równowartość 18 miesięcy zasiłku dla bezrobotnych lub 24 miesięcy, jeśli ofiara lub którykolwiek z członków rodziny mieszkający z ofiarą ma oficjalnie uznaną niepełnosprawność w wysokości 33% lub więcej. Ofiara posiada również prawo dostępu do publicznych mieszkań i domów dla osób starszych, ponieważ została uznana za jedną z grup priorytetowych w dostępie do dotowanych mieszkań i publicznych domów dla osób starszych. Powyższe prawa określa dekret królewski nr 738/1997, który zatwierdził

przepisy dotyczące pomocy ofiarom przestępstw z użyciem przemocy i przestępstw przeciwko wolności seksualnej⁴⁰.

Świadkowie tego typu przestępstw otrzymują ochronę ustanowioną w ustawie organicznej nr 19/1994 o ochronie świadków i ekspertów w sprawach karnych⁴¹, na którą składają się: zatajenie tożsamości świadków i ekspertów, ich adresu, zawodu i miejsca pracy; używanie numeru lub kodu do ich opisu w postępowaniu policyjnym i sądowym w taki sposób, że ich imię, nazwisko, adres, miejsce pracy i zawód, lub inne informacje, które mogłyby być wykorzystane do celów identyfikacji, nie są zapisywane; wykorzystanie procedur uniemożliwiających ich normalną identyfikację wizualną; ustalenie, dla celów wezwań i zawiadomień, siedziby sądu, który przesyła je adresatowi w sposób poufny; unikanie robienia zdjęć lub utrwalania wizerunku w inny sposób, a w razie potrzeby uzyskanie ochrony policyjnej. W wyjątkowych przypadkach zapewnia im się dokumenty nowej tożsamości i środki finansowe na zmianę miejsca zamieszkania lub miejsca pracy. Ponadto, na żądanie są przewożeni do pomieszczeń sądowych lub do miejsca, w którym ma być prowadzone postępowanie, lub do miejsca zamieszkania pojazdami służbowymi, a w czasie pobytu w tych pomieszczeniach mają zapewnione pomieszczenie przeznaczone do ich wyłącznego użytku, odpowiednio strzeżone przez siły policyjne.

Po popełnieniu tego typu przestępstwa w momencie składania skargi na komisariacie istnieje możliwość złożenia wniosku o wydanie nakazu ochrony wobec oskarżonego. Nakaz ochrony ma być środkiem zapobiegawczym, zapewniającym fizyczny dystans między ofiarą a sprawcą. Wniosek o wydanie nakazu ochrony może złożyć ofiara, ale też każda osoba, która pozostaje w stosunku uczuciowym z pokrzywdzonym nawet bez konkubinatu: zstępni, wstępni lub rodzeństwo przyrodnie, przysposobione lub powinowate, własne lub małżonka albo konkubenta, małoletni lub ubezwłasnowolnieni, którzy z nimi zamieszkują lub podlegają władzy, kurateli, opiece zastępczej lub faktycznej opiece małżonka lub konkubenta, pieczy zastępczej lub faktycznej opiece małżonka lub konkubenta, lub osoby chronione w każdym innym związku, przez który są włączone do ich rodzinnej kohabitacji, a także osoby, które ze względu na ich szczególną wrażliwość podlegają opiece lub kurateli w ośrodkach publicznych lub prywatnych.

Taki wniosek można złożyć nie tylko w siedzibie Guardia Civil, ale również na posterunkach policji państwowej lub regionalnej, w sądzie lub prokuraturze, w biurach pomocy ofiarom, w instytucjach pomocy społecznej lub opieki społecznej administracji publicznej,

⁴⁰ Real Decreto 738/1997, de 23 de mayo (BOE. núm. 126, de 27-05-97), por el que se aprueba el reglamento de ayudas a las víctimas de delitos violentos y contra la Libertad Sexual; Dekret Królewski 738/1997, z dnia 23 maja (BOE. nr 126, z dnia 27.05.97), zatwierdzający przepisy dotyczące pomocy ofiarom przestępstw z użyciem przemocy i przestępstw przeciwko wolności seksualnej.

⁴¹ Ley Orgánica 19/1994, sobre la protección a Testigos y Peritos en Causas Criminales (BOE núm. 307, de 24-12-94); Ustawa organiczna 19/1994 (BOE. nr 19, z dnia 24.12.94) o ochronie świadków i biegłych w sprawach karnych.

w punktach poradnictwa prawnego przy izbach adwokackich. Wniosek składa się na ujednoliconym formularzu, który jest dostępny we wszystkich tych urzędach.

rejestr

Na poziomie krajowym, zgodnie z ustawą nr 27/2003 regulującą nakaz ochrony dla ofiar przemocy domowej, wprowadzony został do hiszpańskiego porządku prawnego nowy instrument ochrony przed przestępstwami popełnianymi w środowisku rodzinnym, który charakteryzuje się ujednoliceniem różnych instrumentów ochrony i kurateli w taki sposób, aby przez szybkie i proste postępowanie prawne, prowadzone przed sądem rozpoznającym sprawę, pokrzywdzony mógł uzyskać kompleksowy status ochrony. W skoordynowany sposób wprowadzono działania zapobiegawcze o charakterze cywilnym i karnym, a także umożliwiono uruchomienie instrumentów ochrony przez organy administracji publicznej. W celu realizacji przepisów ww. ustawy wydany został *Real Decreto 355/2004*⁴², na podstawie którego utworzono Centralny rejestr ochrony ofiar przemocy domowej (*Registro Central para la Protección de las Víctimas de Violencia Doméstica*) (dalej: Rejestr). Dekret ten funkcjonował do 2009 r., kiedy to został zastąpiony przez dekret królewski nr 95/2009, który reguluje system rejestrów administracyjnych wspierających administrację wymiaru sprawiedliwości (*Real Decreto 95/2009 por el que se regula el Sistema de registros administrativos de apoyo a la Administración de Justicia*)⁴³. Nowelizacja wprowadzona dekretem królewskim nr 1611/2011⁴⁴ (*Real Decreto 1611/2011*) zmieniła nazwę, a tym samym zakres przedmiotowy Rejestru, dodając do niego przestępstwa ze względu na płeć. Obecna nazwa, funkcjonująca od 2011 r., to Centralny rejestr ochrony ofiar przemocy domowej i ze względu na płeć (*Registro Central para la Protección de las Víctimas de Violencia Doméstica y de Género*).

Ustawa nr 27/2003 wprowadziła do postępowania karnego nowe regulacje, dodając art. 544 ter, w którego to ustępie 10 znajduje się rejestracja nakazu ochrony w Rejestrze⁴⁵. Z kolei pierwszy dodatkowy przepis ustawy nr 27/2003 określił, że rząd, na wniosek Ministerstwa Sprawiedliwości, po wysłuchaniu Generalnej Rady Sądownictwa i Agencji Ochrony Danych, wydaje odpowiednie przepisy wykonawcze dotyczące organizacji Centralnego Rejestru Ochro-

⁴² *Real Decreto 355/2004, de 5 de marzo, por el que se regula el Registro central para la protección de las víctimas de la violencia doméstica* (BOE de 25 de marzo de 2004), <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2004-5401> (dostęp: 7 maja 2023 r.).

⁴³ <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2009-2073> (dostęp: 7 maja 2023 r.).

⁴⁴ *Real Decreto 1611/2011, de 14 de noviembre, por el que se modifica el Real Decreto 95/2009, de 6 de febrero, por el que se regula el Sistema de registros administrativos de apoyo a la Administración de Justicia*, <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2011-18912> (dostęp: 10 stycznia 2023 r.).

⁴⁵ Kodeks postępowania karnego, art. 544 ter ust. 10: „La orden de protección será inscrita en el Registro Central para la Protección de las Víctimas de la Violencia Doméstica y de Género”.

ny Ofiar Przemocy Domowej, jak również systemu rejestracji i wykreślania jego wpisów oraz dostępu do informacji w nim zawartych, zapewniając w każdym przypadku ich poufność⁴⁶.

Dekret królewski z 2004 r. uregulował organizację, funkcje, zawartość i procedury Centralnego Rejestru Ochrony Ofiar Przemocy Domowej. Jego celem było wdrożenie nowego instrumentu, który pozwoliłby skuteczniej walczyć z przemocą domową. Zobowiązanie do tzw. zerowej tolerancji wobec nadużyć doprowadziło do zatwierdzenia trzech zasadniczych inicjatyw promowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości przy konsensusie wszystkich grup parlamentarnych: nakazu ochrony dla ofiar przemocy domowej, przyspieszonych procesów i reformy kodeksu karnego. Te trzy kroki w kierunku natychmiastowej ochrony, surowszego karania i skuteczniejszego wykonywania wyroków zostały skonsolidowane w akcie prawnym z 2004 r.⁴⁷

Rejestr umożliwił natychmiastową interwencję i pomoc w ciągu 24 godzin od wydania decyzji sądowej; rejestrację decyzji, zarówno w sprawach karnych, jak i cywilnych, wydanych natychmiast przez tego samego sędziego, zamiast konieczności udania się do dwóch różnych sędziów; rejestrację pierwszej agresji jako przestępstwa oraz nałożenie przez prokuratora i sędziego okoliczności obciążających w wyroku w przypadku powtórzenia aktu przemocy, co ustanowiono przez reformę kodeksu karnego⁴⁸. Pozwoliło to również na kontrolę skuteczności nowych środków, które w ciągu maksymalnie 72 godzin muszą zostać przyjęte przez sędziego w celu ochrony ofiar przemocy domowej, takich jak areszt tymczasowy w zależności od wagi faktów, zakaz zbliżania się do ofiary i dzieci, podział domu małżeńskiego, utratę władzy rodzicielskiej, prawa do opieki lub odwiedzin dzieci, natychmiastowy obowiązek płacenia renty na rzecz pokrzywdzonego, natychmiastową utratę pozwolenia na broń oraz orzeczenie kary pozbawienia wolności w przypadku naruszenia zakazu zbliżania się.

⁴⁶ Ustawa nr 27/2003, Disposición adicional primera: „El Gobierno, a propuesta del Ministerio de Justicia, oído el Consejo General del Poder Judicial y la Agencia de Protección de Datos, dictará las disposiciones reglamentarias oportunas relativas a la organización del Registro Central para la Protección de las Víctimas de la Violencia Doméstica, así como al régimen de inscripción y cancelación de sus asientos y el acceso a la información contenida en el mismo, asegurando en todo caso su confidencialidad”.

⁴⁷ Ustawa nr 1/2004, art. 29: „1. La Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género, adscrita al Ministerio de Igualdad o al departamento con competencias en la materia, formulará las políticas públicas en relación con la violencia de género a desarrollar por el Gobierno y elaborará la Macroencuesta de Violencia contra las Mujeres. Asimismo, coordinará e impulsará cuantas acciones se realicen en dicha materia, trabajando en colaboración y coordinación con las administraciones con competencia en la materia. 2. La persona titular de la Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género estará legitimada ante los órganos jurisdiccionales para intervenir en defensa de los derechos y de los intereses tutelados en esta ley en colaboración y coordinación con las administraciones con competencias en la materia. 3. Reglamentariamente se determinará el rango y las funciones concretas de la persona titular de la Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género”.

⁴⁸ Informacje są dodawane do Rejestru dzięki transmisji dokonywanej przez sekretarza sądowego za pomocą procedur elektronicznych, zgodnie z przepisami dekretu królewskiego nr 95/2009. Zanim okoliczności techniczne uniemożliwiły tę transmisję telematyczną, zatwierdzono wzory do składania informacji, które należało do niego wpisać. Musiały być one wypełnione i przesłane do Rejestru w ciągu maksymalnie 24 godzin od uprawomocnienia się wyroku, od przyjęcia środka zapobiegawczego lub wydania wyroku nieprawomocnego.

Centralny Rejestr uregulowany w dekrete królewskim nr 355/2004 umożliwił poznanie, od pierwszego zdarzenia, zarówno działań napastnika, jak i zagwarantowanie skuteczności w realizacji środków podyktowanych w celu lepszej ochrony ofiary lub uregulowania sytuacji prawnej rodzinnej lub ojcowsko-filialnej, która łączy ofiarę z napastnikiem. Rejestr, który stanowi komputerową bazę danych, jest uruchamiany elektronicznie i z informacjami w czasie rzeczywistym. Jest on dostępny dla policji, prokuratorów i sędziów przez całą dobę, co jest istotne, biorąc pod uwagę, że sądy karne rozpatrują nakazy ochrony przed przemocą w rodzinie w godzinach porannych i popołudniowych, a także w weekendy. Oprócz zagwarantowania zgodności ze środkami Rejestr przyspieszył decyzje sądowe mające na celu ochronę ofiar, a także ułatwienie ścigania przestępstw⁴⁹.

Ponadto Rejestr dostarcza sędziemu cywilnemu kryteriów do rozstrzygania środków cywilnych regulujących separację, rozwód lub stosunki z dziećmi, a także dostarcza policji informacji niezbędnych do przeprowadzenia dochodzenia w sprawie zgłoszenia przestępstwa przemocy oraz do rozpatrzenia tego zgłoszenia w trybie przyspieszonym w sądzie⁵⁰.

Zatem nie wystarczy skarga, aby osoba została wpisana do Rejestru. Dekret królewski nr 95/2009 uregulował system rejestrów, które podlegają pod administrację sprawiedliwości i określa, jakie informacje pojawiają się w tych rejestrach (w zależności od tego, czy jest prawomocne orzeczenie, czy nie) i kto może mieć dostęp do tych treści⁵¹.

instytucje

Hiszpańskie Ministerstwo Równości powstało w 2008 r., ale w latach 2010–2020 jego działalność została zawieszona. Głównym zadaniem tego Ministerstwa jest eliminowanie niesprawiedliwości społecznej i przejawów dyskryminacji w przestrzeni publicznej. W ramach jego struktury wyróżnia się Sekretariat Stanu ds. Równości i Przeciwdziałania Przemocy ze względu na Płeć (*Secretaría de Estado de Igualdad y Contra la Violencia de Género*) oraz Podsekretariat ds. równości (*Subsecretaría de Igualdad*). Z kolei w Sekretariacie Stanu funkcjonuje Delegatura Rządu ds. przemocy ze względu na płeć (*Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género*)⁵², która jest delegacją administracji rządowej odpowiedzialną za politykę w obszarze przemocy wobec kobiet w Hiszpanii, wraz z Poddyrekcją generalną koordynacji

⁴⁹ <https://www.mjusticia.gob.es/es/ciudadania/registros/administrativos-apoyo-admon/cancelacion-rec-tificacion> (dostęp: 7 maja 2023 r.).

⁵⁰ E. Nuñez Castaño, *La violencia doméstica en la legislación española: especial referencia al delito de maltrato habitual (artículo 173.2 del Código Penal)*, „Revista de Estudios de la Justicia” 2010, nr 12, s. 97–148.

⁵¹ Zob. art. 5 i 7 dekretu.

⁵² Dekret królewski nr 455/2020 rozwija podstawową strukturę organiczną Ministerstwa Równości, która wskazuje, że delegatura ma rangę Dyrekcji Generalnej.

międzyinstytucjonalnej ds. przemocy ze względu na płeć (*Subdirección General de Coordinación Interinstitucional en Violencia de Género*) oraz Poddyrekcją generalną podnoszenia świadomości, zapobiegania i badań nad przemocą ze względu na płeć (*Subdirección General de Sensibilización, Prevención y Estudios de la Violencia de Género*)⁵³.

Delegatura jest odpowiedzialna za proponowanie polityki rządu dotyczącej różnych form przemocy wobec kobiet oraz za promowanie, koordynowanie i doradzanie we wszystkich działaniach prowadzonych w tej dziedzinie⁵⁴.

W celu realizacji zadań wynikających w przepisów chroniących przed przemocą domową i przemocą ze względu na płeć, utworzone zostało Państwowe Obserwatorium Przemocy wobec Kobiet (*Observatorio Estatal de Violencia sobre la Mujer*). Jest to organ międzyresortowy, którego zadaniem jest doradztwo, ewaluacja, współpraca instytucjonalna, przygotowywanie raportów i opracowań oraz propozycji działań w zakresie przemocy skierowanej przeciwko kobietom. Działa przy Sekretarzu stanu ds. równości i przemocy ze względu na płeć (*Secretaría de Estado de Igualdad y contra la Violencia de Género*), za pośrednictwem Delegatury⁵⁵.

statystyki

Narodowy Instytut Statystyczny (*Instituto Nacional de Estadística*, INE) corocznie publikuje statystyki przemocy domowej i przemocy ze względu na płeć. Dane opierają się na przekazanych informacjach o ofiarach i oskarżonych, którzy zostali zarejestrowani w Rejestrze. Nie są uwzględnione jednak sprawy w toku, w których nie zastosowano środków zapobiegawczych lub nakazu ochrony. Jeśli zatem w czasie trwania postępowania karnego nie zostaną orzeczone środki zabezpieczające lub nakaz ochrony, to do czasu wydania wyroku skazującego nie nastąpi wpis do rejestru. Innymi słowy, toczące się postępowania karne, w których nie wydano nakazów ochrony lub środków zapobiegawczych, są wyłączone z Rejestru, a tym samym z oficjalnych statystyk INE. Z tego też powodu dane statystyczne nie odzwierciedlają dokładnie wielkości problemu.

Dane INE o ofiarach w 2021 r. wskazują na wzrost ofiar związanych z płcią o 3,2% i spadek ofiar domowych o 0,5%. Według danych opublikowanych przez INE w 2021 r. łącznie 30 141 kobiet było ofiarami przemocy ze względu na płeć, czyli doznało przemocy z rąk partnera lub byłego partnera w rozumieniu ustawy nr 1/2004. Taka liczba ofiar przemocy ze względu na płeć stanowi wzrost o 3,2% w stosunku do roku poprzedniego (wykres 1). Jeśli skupimy się

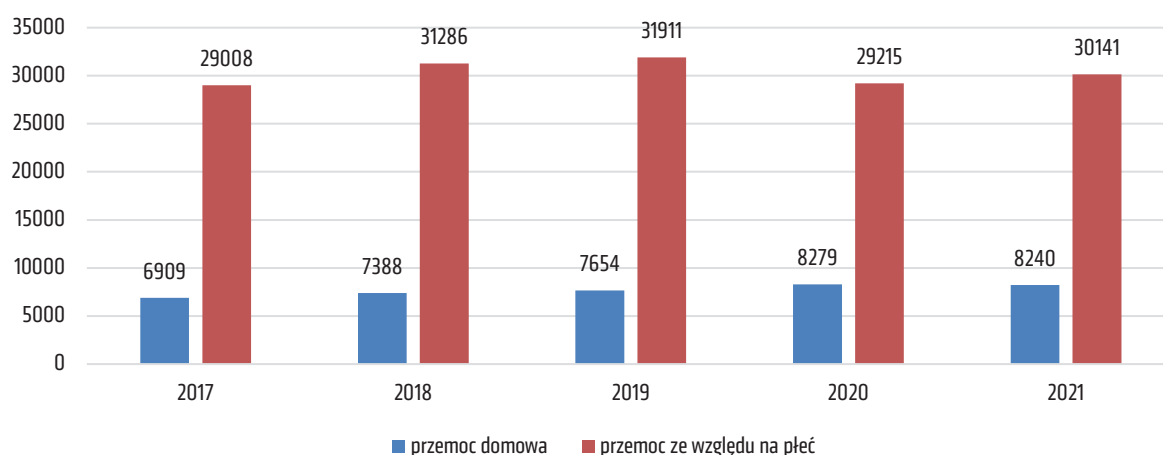
⁵³ <https://www.igualdad.gob.es/ministerio/organigrama/Paginas/index.aspx> (dostęp: 7 maja 2023 r.).

⁵⁴ <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/instituciones/delegacionGobierno/home.htm> (dostęp: 7 maja 2023 r.).

⁵⁵ <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/instituciones/observatorioEstatal/home.htm> (dostęp: 12 stycznia 2023 r.).

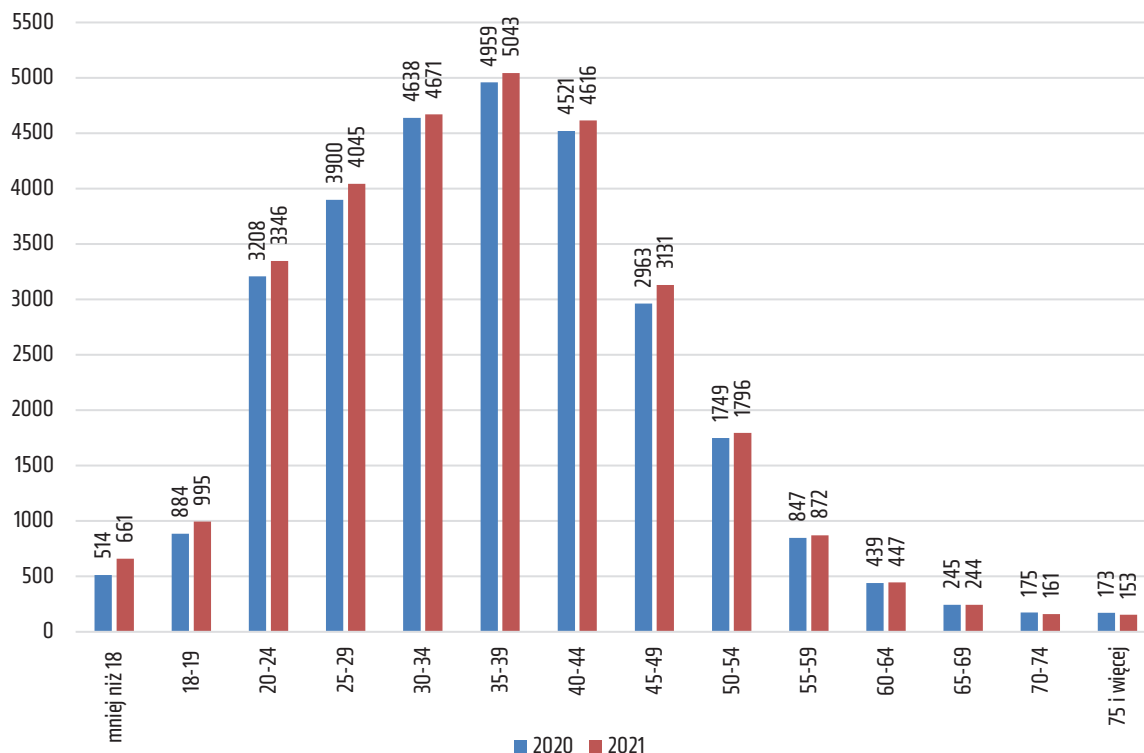
zaś na wieku, dane pokazują, że prawie połowa kobiet – 47,5% była w wieku od 30 do 44 lat, większość zgłoszonych mężczyzn agresorów – 48,2%, była w wieku od 35 do 39 lat (wykres 3). Jednak największy wzrost liczby zarówno ofiar, jak i osób zgłoszonych w odniesieniu do danych z 2020 r. dotyczy kobiet i mężczyzn poniżej 18 roku życia. Stanowi to wzrost o 28,6% w odniesieniu do 2020 r. w przypadku kobiet będących ofiarami przemocy ze względu na płeć oraz o 70,8% w przypadku mężczyzn (wykres 2).

Wykres 1: Ogólna liczba ofiar przemocy ze względu na płeć oraz ofiar przemocy w rodzinie w latach 2017–2021

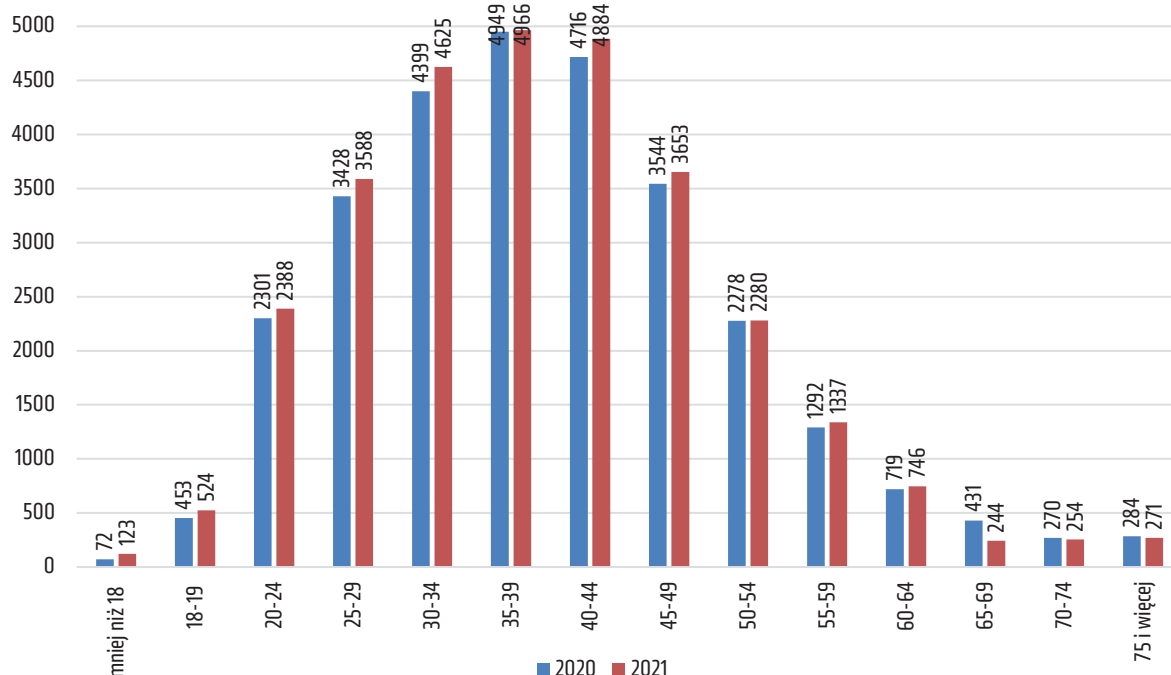
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INE.

Wykres 2: Liczba ofiar przemocy ze względu na płeć (kobiet) w latach 2020–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INE.

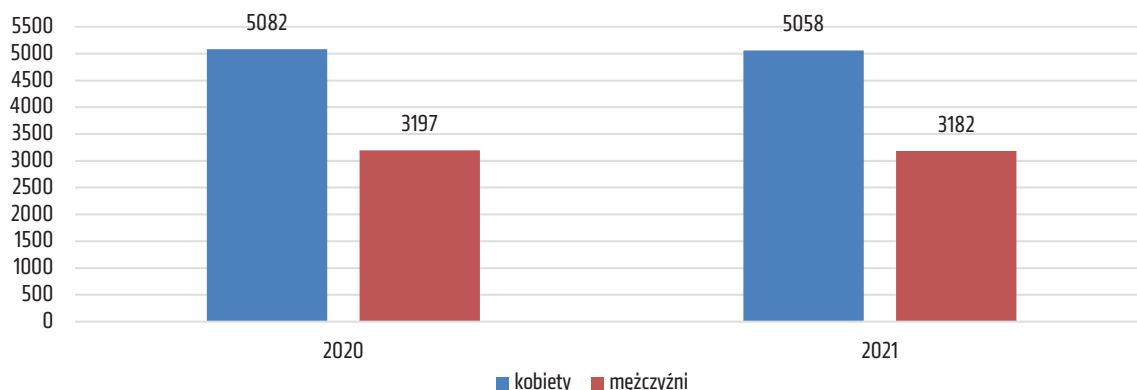
Wykres 3: Liczba zgłoszonych agresorów ze względu na płeć (mężczyzn) w latach 2020–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INE.

Jeśli natomiast skupimy się na przemoc domowej, rozumianej jako każdy akt przemocy fizycznej lub psychicznej, stosowanej przez mężczyznę lub kobietę wobec ich potomków, wstępnych, małżonków, rodzeństwa itp., INE podkreśla, że zarejestrowano łącznie 8240 ofiar, o 0,5% mniej niż w 2020 r., z czego 61,4% stanowiły kobiety, a 38,6% mężczyźni. Mężczyźni stanowili również w 2021 r. większościowy odsetek w ogólnej liczbie osób zgłoszonych do spraw związanych z przemocą w rodzinie – 72,5%, a 27,5% kobiety (wykres 4)⁵⁶.

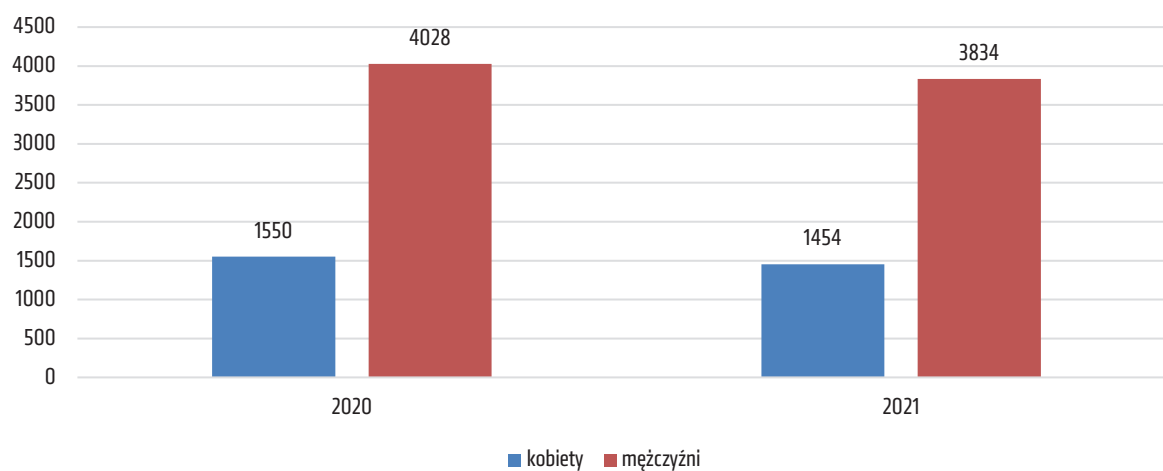
Wykres 4: Liczba ofiar przemocy w rodzinie w latach 2020–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INE.

⁵⁶ <https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Temas/Estadistica-Judicial/Estadistica-por-temas/Datos-penales--civiles-y-laborales/Violencia-domestica-y-Violencia-de-genero/Violencia-Domestica-y-Violencia-de-Genero--explotacion-estadistica-del-Registro-Central-para-la-Proteccion-de-las-Victimas-de-la-Violencia-Domestica-/> (dostęp: 10 stycznia 2023 r.).

Wykres 5: Liczba agresorów przemocy w rodzinie w latach 2020–2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INE.

3. Uwagi *de lege ferenda*

Zgodnie z definicją funkcjonującą w hiszpańskim prawie przemoc domowa występuje wtedy, gdy jeden z członków gospodarstwa domowego dopuszcza się działań kwalifikowanych według prawa karnego jako przemoc wobec jednego lub wszystkich pozostałych członków rodziny. Często zalicza się do tej kategorii również przemoc ze względu na płeć lub przemoc wobec kobiet, choć nie jest to uzasadnione normatywnie. Mimo to hiszpańska doktryna uznaje przemoc ze względu na płeć za specyficzny rodzaj przemocy w rodzinie, który wymaga, aby ofiara była kobietą, a sprawca mężczyzną i łączył ich obecny lub przeszły związek uczuciowy. Duża liczba przestępstw popełnianych w Hiszpanii wobec kobiet, w tym zwłaszcza w obszarze relacji rodzinnych, wpłynęła na specyficzny charakter ustawodawstwa. W każdej ze wspólnot autonomicznych istnieją odrębne regulacje prawne dotyczące przemocy ze względu na płeć, a w niektórych wprost wskazana jest przemoc wobec kobiet. To głównie te akty prawne wykorzystywane są w praktyce do ochrony praw osób doświadczających przemocy domowej, gdyż zapewniają one najszerze gwarancje. Na ich podstawie tworzone są centra pomocy, których zadaniem jest przede wszystkim zapewnienie bezpiecznego i natychmiastowego zakwaterowania, utrzymania i innych wydatków dla kobiet i pozostających na ich utrzymaniu nieletnich. Dodatkowo osoby dotknięte tego rodzaju przemocą otrzymują informacje oraz natychmiastową i specjalistyczną poradę prawną na temat wszystkich praw przysługujących ofiarom przemocy ze względu na płeć, w tym pomoc prawną w złożeniu skargi do właściwego organu, a także działań, które należy podjąć w celu natychmiastowego zaprzestania sytuacji przemocy. Kobiety mogą korzystać z usług informacji i poradnictwa prawnego bez konieczności dostarczania jakiegokolwiek rodzaju akredytacji dotyczącej ich statusu jako ofiar, zachowując również swoją anonimowość, bez konieczności podawania swoich danych identyfikacyjnych. Na poziomie krajowym, zgodnie z ustawą nr 27/2003 regulującą nakaz ochrony dla ofiar przemocy domowej, wprowadzony został do hiszpańskiego porządku prawnego nowy instrument ochrony przed przestępstwami popełnianymi w środowisku rodzinnym, który charakteryzuje się ujednoliceniem różnych instrumentów ochrony

i kurateli w taki sposób, aby przez szybkie i proste postępowanie prawne, prowadzone przed sądem rozpoznającym sprawę, pokrzywdzony mógł uzyskać kompleksowy status ochrony. W skoordynowany sposób wprowadzono działania zapobiegawcze o charakterze cywilnym i karnym, a także umożliwiono uruchomienie instrumentów ochrony przez organy administracji publicznej. W celu realizacji przepisów ww. ustawy wydany został dekret królewski, na podstawie którego utworzono Centralny rejestr ochrony ofiar przemocy domowej i ze względu na płeć. Rejestrowane są w nim wyroki i środki bezpieczeństwa nałożone w wyrokach za przestępstwa; środki zapobiegawcze i nakazy ochrony uzgodnione w toczących się postępowaniach karnych, wobec którejkolwiek z osób, o których mowa w art. 173 § 2 kodeksu karnego.

W ostatnim czasie w prawie hiszpańskim poczyniono wiele postępów w zakresie walki z przemocą domową. Jednakże jako uzupełnienie tych środków konieczne jest wdrożenie programów działań mających na celu jej zwalczanie, zarówno w perspektywie natychmiastowej, jak i długoterminowej, dla zdrowia, rozwoju psychologicznego i społecznego oraz równych szans osób nią dotkniętych, niezależnie od tego, czy są to jednostki, rodziny czy społeczności.

Do długoterminowych zadań należy zwłaszcza edukacja. Wśród młodych ludzi w Hiszpanii stwierdzono wzrost zaprzeczania przemocy ze względu na płeć. Jedynie 50,4% osób w wieku 14–29 lat uważa przemoc ze względu na płeć za poważny problem społeczny, a na pytanie, czy uważają, że przemoc ze względu na płeć nie istnieje i jest „wymysłem ideologicznym”, co piąty młody mężczyzna (20%) i 9,3% kobiet zgadza się z tym stwierdzeniem – wynika z trzeciego barometru na temat młodzieży i płci opublikowanego w 2021 r. przez Centrum Królowej Zofii ds. dorastania i młodzieży (*Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud*)⁵⁷.

Środki prawne uchwalone w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie pozostaną jednak martwą literą, jeśli nie zostaną zwiększone usługi socjalne wspierające ofiarę oraz nie zostaną wzmocnione mechanizmy ochrony po złożeniu przez ofiarę odpowiedniej skargi. Należy wziąć pod uwagę również specyficzną sytuację cudzoziemców, którzy jako osoby niebędące obywatelami Hiszpanii znajdują się w sytuacji wykluczenia społecznego, ponieważ zazwyczaj nie posiadają środków ekonomicznych i podstawowych zasobów, takich jak informacje, aby bronić swoich praw jako ofiary przestępstw z użyciem przemocy w środowisku rodzinnym.

Biorąc pod uwagę powyższe, należy rozważyć następujące kwestie w zakresie ochrony ofiar przemocy domowej i ze względu na płeć:

1. Szybkie i restrykcyjne działania podejmowane przez instytucje państwowe, w tym zwłaszcza w zakresie prawa karnego, mogą doprowadzić do naruszenia zasady domniemania niewinności.

⁵⁷ <https://www.adolescenciayjuventud.org/indicador/violencia-en-pareja/> (dostęp: 13 stycznia 2023 r.).

2. Zróżnicowana struktura demograficzna ofiar przemocy domowej i ze względu na płeć wymaga dostosowania (i dostosowywania) do niej odpowiednich regulacji prawnych.
3. Na podstawie analizy danych przyczyn i źródeł przemocy domowej i ze względu na płeć należy opracować system wsparcia dla osób potencjalnie zagrożonych/narażonych na tego rodzaju przemoc, aby zapobiec w przyszłości aktom przemocy skierowanym przeciwko nim.
4. Koordynacja działań powinna dotyczyć specyficznej sytuacji ofiar przemocy domowej i ze względu na płeć. Z tego powodu warto opracować różne ścieżki pomocy, uwzględniające regulacje prawa pracy, pomocy społecznej, opieki i kurateli. Po uruchomieniu konkretnych działań dalsze kroki funkcjonowałyby automatycznie według ustalonego z góry planu pomocowego.
5. Przepisy dotyczące ochrony ofiar przemocy domowej i ze względu na płeć nie powinny skupiać się wyłącznie na jednej gałęzi prawa. W wypadku Hiszpanii jest to prawo karne.
6. Działania pomocowe powinny być szybkie i skuteczne, aby zapewnić ofierze możliwość jak najwcześniejszego powrotu do samodzielnego funkcjonowania. Część form wsparcia należy zagwarantować jako pomoc o charakterze ciągłym już po zakończeniu procedur sądowych.
7. Badania w Hiszpanii wśród osób młodych ukazują problem w zakresie zrozumienia pojęcia przemocy domowej. Edukacja i wczesne reagowanie jest ważnym zadaniem instytucji publicznych, w tym zwłaszcza placówek edukacyjnych. W tej kwestii powinny współpracować również z organizacjami pozarządowymi.

Bibliografía

- Alastuey Dobón M.C., *Desarrollo parlamentario de la ley integral contra la violencia de género: consideraciones críticas*, [w:] *La reforma penal en torno a la violencia doméstica y de género*, red. M.A. Rueda Martín, M.A. Boldova Pasamar, Barcelona 2004.
- Andrés Domingo P., *Violencia contra las mujeres, violencia de género*, [w:] *La violencia contra las mujeres: prevención y detección: cómo promover desde los servicios sanitarios relaciones autónomas, solidarias y gozosas*, red. C. Ruiz-Jarabo Quemada, P. Blanco Prieto, Madrid 2004.
- Aránguez Sánchez C., *El concepto de habitualidad en el delito de violencia doméstica*, [w:] *Estudios penales sobre violencia doméstica*, red. L. Morillas Cueva, Madrid 2002.
- Aránguez Sánchez C., *El delito de maltrato doméstico y de género del artículo 153 CP*, [w:] *Estudios penales en homenaje al profesor Cobo del Rosal*, red. J.C. Carbonell Mateu, M. Cobo del Rosal, Madrid 2005.
- Benítez Jiménez M^aJ., *Las violencias habituales en el ámbito familiar: artículo 173.2 del Código Penal*, [w:] *Violencia de género y sistema de justicia penal*, red. C. Villacampa Estiarte, Valencia 2008.
- Benítez Jiménez M.J., *Violencia contra la mujer en el ámbito familiar: cambios sociales y legislativos*, Madrid 2004.
- Campos Cristóbal R., *La habitualidad en el delito de violencia habituales en el ámbito familiar*, „Estudios Penales y Criminológicos” 2002, nr 24.
- Campos Cristóbal R., *Tratamiento penal de la violencia de género*, [w:] *La nueva ley contra la violencia de género (LO 1/2004, de 28 de diciembre)*, red. J. Boix Reig, E. Martínez García, Madrid 2005.
- Cantón Román B., *La importancia del factor género en la violencia contra la mujer: un enfoque psicológico y social*, „Toga” n. 143/2003.
- Castillejo Manzanares R., *Cuestiones que suscita la Ley Orgánica de Medidas de Protección Integral contra la Violencia Doméstica*, „La Ley”, 7 de julio de 2005.
- Chato Franco M., Fernández Doyague A., Belén Martín M., *Guía de los derechos de las mujeres víctimas de violencia familiar*, Madrid 2002.

- Domínguez Martín A., *Violencia de género, terrorismo doméstico*, „Revista Lex Nova” 2005, nr 40.
- Lorenzo Salgado J.M., *El delito de violencia habitual en el ámbito doméstico y asimilado*, [w:] *Violencia contra la mujer: manual de derecho penal y proceso penal*, red. F. Vázquez-Portomeñe Seijas, Madrid 2015.
- Magro Servet V., *Soluciones de la sociedad española ante la violencia que se ejerce sobre las mujeres*, Madrid 2005.
- Maqueda Abreu M^a.L., *La violencia habitual en el ámbito familiar: razones de una reforma*, [w:] *El nuevo Derecho penal español. Estudios penales en memoria del profesor José Manuel Valle Muñiz*, red. G. Quintero Olivares, F. Morales Prats, Navarra 2001.
- Marín de Espinosa Ceballos E., *La violencia doméstica. Análisis sociológico, dogmático y de derecho comparado*, Granada 2001.
- Mayordomo Rodrigo V., *La violencia contra la mujer. Un estudio de derecho comparado*, Madrid 2005.
- Muñoz Sánchez J., *El delito de violencia doméstica habitual. Artículo 173.2 del código penal*, [w:] *La reforma penal en torno a la violencia doméstica y de género*, red. M.A. Boldova Pasamar, M.A. Rueda Martín, Barcelona 2006.
- Núñez Castaño E., *El delito de maltrato habitual: entre la violencia de género y la violencia doméstica*, „Revista General de Derecho Penal” 2009, nr 12.
- Núñez Castaño E., *La violencia doméstica en la legislación española: especial referencia al delito de maltrato habitual (artículo 173.2 del Código Penal)*, „Revista de Estudios de la Justicia” 2010, nr 12.
- Ocaña Rodríguez A., *Tratamiento de la violencia familiar en el orden civil: Medidas cautelares e intervención del Fiscal*, [w:] *Estudios sobre la violencia familiar y agresiones sexuales*, t. 2, Madrid 2000.
- Ortega Giménez A., *España: la violencia doméstica y el derecho de extranjería*, „Anuario mexicano de derecho internacional” 2009, vol. 9.
- Pérez-Rivas N., *La determinación de la habitualidad en el delito de maltrato habitual (artículo 173.3 Código Penal Español)*, „Opinión Jurídica” 2016, nr 30, vol. 15.
- Pérez-Rivas N., Domínguez Fernández M., Rodríguez Calvo M.S., *El delito de maltrato habitual características sociodemográficas, penales y criminológicas*, „Revista de Derecho Penal y Criminología” 2016, nr 16.